

DERDE TIJDVAK.

AANVANGENDE BIJ DE OPRICHTING DER COMMISSIËN
VOOR GENEESKUNDIG TOEVOORZICHT
IN 1798 EN EINDIGENDE MET DE INVOERING
ONZER THANS VIGEERENDE GENEESKUNDIGE WETTEN EN
DE DAAROP GEVOLGDE INVOERING
DER PHARMACOPOEA NEERLANDICA ED. II.

Commissie van
geneeskundig
Toevoorzicht
te Amsterdam.

De in het begin van 1798 in Amsterdam benoemde Commissie van Geneeskundig Toevoorzicht bestond uit Prof. J. H. van Swinden, voorzitter; Prof. G. Vrolik, 1ste secretaris; de Apothekers W. van Barneveld, T. P. Schonk, A. Lauwerenburgh, F. M. Lijnen en E. P. Swagerman, benevens 7 genees- en heelkundige leden.

Zij hield hare eerste vergadering op 28 Februari 1798, den dag nadat het Collegium medicum voor het laatst was bijeen gekomen. Uit haar midden benoemde zij verschillende subcommissies, zooals tot het afnemen der examens van heel- en vroedmeester, scheepsge-
neesheer, van apotheker en apothekersknecht, alsmede die voor het visiteeren der apotheken en scheepskisten. Tevens regelde zij de bijdragen voor den Hortus.

Deze eerste Amsterdamsche Commissie van genees-

kundig toezicht vond bij haar optreden niet weinig tegenstand.

Zóó ernstig was de verdachtmaking van hare bedoelingen, dat een zekere D. M., heelmeester te Amsterdam, het noodzakelijk achtte het publiek voor te lichten in een brochure, getiteld: „Iet aan myne kunst- en stadgenooten over het uitgestrekte nut, hetwelk de ingezetenen deezer stad in 't algemeen en de beoefenaars der Heelkunde in 't byzonder te verwachten hebben van de werkzaamheden der alhier aangestelde Commissie van geneeskundig toezicht. 1798.”

In dit geschrift wordt de werkring der Commissie uiteengezet, de noodzakelijkheid van meerdere zorg voor de gezondheid der ingezetenen aangetoond, de verdiensten der leden opgenoemd en „hare vijanden in al hun eigenwaan en domheid tentoongesteld.”

De examens voor apotheker werden door de Commissie weinig gewijzigd, zooals o.a. blijkt uit dat, hetwelk in November 1804 aan Frans Poortenaar door de sub-commissie werd afgenomen. Door den Voorzitter op 29 November getenteerd in de Latijnsche taal, waarvoor de candidaat f 15.— betaalde, volgde daarna zijn theoretisch examen, waarvoor f 250.— moest geofferd worden. Hierop werden hem 8 praep. ter bereiding opgegeven en wel 5 galenica en 3 chemicaliën. Voor onkosten werd gevorderd f 9.— 9 stuivers. Eerst op 20 December daaraanvolgend werd de candidaat geadmitteerd. Het geheele examen had ruim f 274.— gekost.

De apotheker-examens bij de eerste Amsterd. Comm. voor geneesk. toezicht.

Ook deze Commissie had niet minder dan het voormalige Collegium medicum allerlei geschillen na te gaan en te vereffenen. Onder hare Rapporten is er

Een commissoriaal onderzoek.

o.a. een te vinden, gedateerd 4 Juni 1801 en onder- teekend door de leden: A. Lauwerenburgh, W. van Barneveld en F. M. Lijnen, in zake een onderzoek van een braakmiddel, dat voor vergiftig werd gehouden en derhalve naar de meening der Rapporteurs moest bevatten:

a. Mercurius sublimatus corrosivus; of *b.* Arsenicum; of *c.* Saccharum saturni of andere looddeelen.

Om dit uit te maken pasten zij de volgende reagentia toe: voor *a.* het goud, het liquor probatorius Hahnemanni, het alcali fixum en het aqua calcis; voor *b.* het liquor prob. Hahnem. en het droppelen van eenig vocht in het vuur, om den eigenaardigen knoflookreuk waar te nemen; voor *c.* het liquor prob. Hahnem. alleen, als zijnde voldoende.

In een bijgevoegde lijst is aangegeven, hoe deze reagentia met negatieven uitslag werden toegepast.

Rapporten in
zake geneesk.
staatsregeling
door dezelfde
Commissie.

Nog in hetzelfde jaar van hare benoeming verstrekte bovenbedoelde Commissie aan den Agent van Nationale Opvoeding, T. van Kooten, de door dezen verlangde inlichtingen omtrent eene geneeskundige staatsregeling in de Bataafsche Republiek.

Adres van
Dr. Heilbron te
dezer zake.

Ten opzichte van dit groote volksbelang, dat door de toenmalige landsregeering, te midden van al de politieke bezwaren, ijverig voorgestaan, en bij den toenmaligen ontredderden toestand dan ook dringend gevorderd werd, was reeds op 27 April 1796 door den Haagschen geneesheer, Dr. D. Heilbron Cz., een „Adres en Vertoog” aan de Nationale Vergadering ingediend.

Dit stuk, door de Burgers Representanten met waar-

deering ontvangen, en in 1797 met talrijke bijdragen door den druk algemeen verspreid, heeft krachtig bijgedragen tot de later gevolgde wettelijke regeling van dit gewichtige onderwerp.

De noodzakelijkheid aan beter onderwijs voor de aanstaande apothekers wordt op pag. 34 van dit adres als volgt aangeduid:

„De Artsenijmengkunde of wel de Artsenijkundige scheikunde is waarlijk, zoo voor de geneeskunst als voor het lijdende menschedom, van geen minder belang als de reeds afgehandelde vakken. Zij heeft dit met deze gemeen, dat ook zij in een minder luisterijken staat is dan zij behoorde te zijn, en waarvan de voornaamste oorzaken kunnen toegeschreven worden, even als bij de Heel- en Vroedkunde, aan de slecht ingerichte leerwijze en aan de minderen gelegenheid om onderwezen te worden; de leerling dezer konst wordt ook zonder door taalen en wetenschappen voorbereid te zijn, welke echter in den tegenwoordigen uitgebreiden staat dier konst onontbeerlijk zijn, reeds in zijn jonge jaaren in een winkel gesteld, en begint, om zoo te zeggen, terstond met het laatste gedeelte zijner konst, namelijk met het uitoefenende gedeelte. Zoo hij nu nog daarenboven het ongeluk heeft, en welk, helaas! dikwerf stand grijpt, om zoodanigen meester te treffen, die of uit onkunde, of uit geringe werklust, nimmer het voorname werk zelf doet, en de scheikundige geneesmiddelen van de zoogenaamde chymisten koopt, zoo blijft hij natuurlijk van het kern zijner konst verstoken, drukt vervolgens de voetstappen van zijn meester, en wordt ook een halfgeleerde.

Van hoeveel belang echter het tegengestelde is, blijkt uit hetgeen de Groningsche Hoogleeraar Driessen in eene redevoering oyer deeze gezegd heeft, en wordt ook niet weinig gestaafd, door de vorderingen, welke sedert eenige jaaren buiten 's lands in dit uitgebreide en niet minder nuttige vak gemaakt zijn, en het algemeen nut welk hieruit ook reeds gesproken is en men nog te wagten heeft; uit welk alles intusschen ten duideljksten blijkt, dat hier te lande nog veele gapingen in deezen plaats hebben.

De middelen ter verbetering nogthans schijnen hier uit den aart der gebreken zelve voort te vloeijen en zouden wel bijzonder moeten bestaan, in een meer geregeld en grondig onderwijs der talen en wetenschappen, die zoowel middelijk als onmiddelijk op deze konst betrekking hebben; waarbij dan nog kon gevoegd worden eene betere inrichting van het examen op sommige plaatsen, althans dat de reeds gemaakte inrichtingen, zoolang daarbij geene veranderingen gemaakt worden, zonder eenige oogluiking nagekomen worden.

Bijzonder dienstig zoude het uit dien hoofde zijn, ten opzigte der eigenlijke schei- en artsenkunde, indien men kundige en werkzame apothekers tot leermeesters verkoos; zoodanige inrichting zoude ook min kostbaar zijn, daar er bij zoodanige leermeesters immers gelegenheid is om de noodige scheikundige bereidingen voor te stellen, en zelfs zoude de lands- of stadskasse weinig of wel geheel geene gelden hieraan behoeven te besteeden, indien ieder leerling gehouden was, deze lessen aanhoudend bij te wonen

en daar jaarlijks een honorarium voor te betalen.

Het is niet geheel onwaarschijnlijk, dat ook buiten deze gebrekkige leerwijze, de mindere achting voor deze kunst, en de hieruit ontstaande gevolgen, iets toebrengen tot de onvolmaaktheid derzelve, zooals gemelde Hoogleeraar Driessen aangemerkt heeft, welke derhalve zelfs voorstelde om den apothecar den eertytel van Doctor in de Artsenykunde te geeven; edoch schijnt mij zulks in dit geval niet van dit belang, vooral in zijn gevolgen te zijn als bij de Heelkunde, en wel voornamelijk omdat de apothecarswinkels in ons land, gemeenlijk voor eene tamelijke somme gelds gekogt worden, en men dus immer grond heeft te vermoeden, dat de jongelingen zich op deze kunst toeliggende, voor het grootste gedeelte wel van zoodanige vermogende klasse zijn, dat zij de nodige kosten kunnen opbrengen om al het verrichte grondig te leeren."

Ten slotte wijst de schrijver nog op het groote misbruik, ontstaande door uitoefening van het vak door onbevoegden, en op de noodzakelijkheid tot het invoeren van een algemeen Dispensatorium voor de geheele Republiek."

Nauwelijks twee jaar later werd in zake de algemeen gewenschte geneeskundige staatsregeling door den Commissaris J. van Heeteren Jr. aan den Agent van Nationale opvoeding — toen J. H. van der Palm — een rapport uitgebracht, dat zonder twijfel ook grooten invloed heeft gehad op den gang der later gevolgde beslissingen.

Rapport van den Rijksecommissaris in zake de geneeskundige staatsregeling.

Dit stuk vangt aldus aan:

„Burger Agent!

Nooit is eene taak door mij met meer genoegen begonnen en afgewerkt dan welke gij mij hebt opgelegd om een ontwerp te vervaardigen, volgens hetwelk het toezicht voor de uitoefening der Genees-Heel-Verlos- en Artzenymenykunde in de geheele Republiek zoude behooren ingericht en de noodige collegiën in werking gebragt te worden ter regeling en bevordering dezer nuttige konsten. De overtuiging toch van de meenigvuldige grove misbruiken, welke in de beoefening der geneeskunde en derzelve aanverwante vakken in ons Gemeenebest tot den hoogsten trap gestegen zijn, en het strelend vooruitzicht van iets te zullen toebrengen om dezelve uit den weg te ruimen, heeft bij mij de zwaarigheden verligt, welke natuurlijk in een werk van dien aart gelegen zijn.

Het is u uit de Retroacte van het Agentschap bekend, dat bereids door den Burger van Kooten, in het begin dezes jaars, niet alleen de noodige berichten over den staat der geneeskunde, en de konsten, welke met dezelve in betrekking staan, zijn ingewonnen, maar ook de Ordonnantien, Reglementen, Wetten, Gildebrieven en andere Documenten zijn gerequireerd, welke tot nog toe in de voormalige gewesten, en in de verschillende plaatsen der Republiek, vigeren. Zedert dien tijd waren door mij de bouwstoffen verzameld tot het ontwerpen van een Plan van Geneeskundige staatsregeling; en ik had reeds een groot gedeelte van hetzelfde vervaardigd, hetwelk ik de eer had aan uw oordeel te onderwerpen, toen mij door u vele

zwarigheden werden ingebracht, om een Plan, hetwelk den geheelen omvang der Geneeskundige staatsregeling, zoo met betrekking tot de bevordering en bewaring van de gezondheid der ingezetenen als de genezing van zieken, en het geneeskundig onderwijs zoude bevatten, op éénmaal aan het Uitvoerend Bewind voor te dragen, en, al werd hetzelfde geaggreëerd, in werking te brengen. Overtuigd van de juistheid uwer aanmerkingen, heb ik uwen raad opgevolgd, om mij liever vooreerst alleen te bepalen tot het beramen van een ontwerp, hetwelk voornamelijk kon dienen om te zorgen, dat in het vervolg het genezen van in- en uitwendige ziekten en gebreken, het verlossen van vrouwen, en het bereiden van geneesmiddelen niet dan aan kundige mannen wierde toevertrouwd, en de misbruiken opgeheven, welke thans in deze vakken plaats vinden; en hetwelk tevens ten grondslag konde strekken, om naderhand zoodanige verbeteringen en nieuwe plans in te voeren, als welke ter bereiking van de heilzame oogmerken eener geneeskundige Staatsregeling nuttig of noodzakelijk mogten geoordeeld worden.

Ten dien einde is door mij het „Reglement van Geneeskundig Bestuur in de Bataafsche Republiek” vervaardigd, waarover ik reeds meermalen de eer had met u te raadplegen, en hetwelk ik bij dezen aan uw verlicht oordeel submitteer.”

Verder wordt in dit Rapport voorgesteld het bedoelde reglement te doen drukken en te verzenden aan zoodanige collegiën en kundige mannen als noodig geacht wordt daarover te raadplegen om verzekerd

te zijn van den bijval der meest geaccrediteerde Genees-, Heel-, Verlos- en Artsenijmengkundigen in de Republiek, wanneer het Reglement in het vervolg zoude mogen ingevoerd worden.

„Het toezigt over de uitoefening der geneeskunde en der daaraan verknochte konsten” werd bij het voorgestelde Reglement opgedragen aan Departementale en Plaatselijke Commissiën van Geneeskundig bestuur, die de voormalige chirurgijns-gilden, collegia medica, enz., zouden vervangen.”

„Om de klagten, welke met regt van alle kanten worden ingebracht over de onkunde van de uitoefenaars der Genees-, Heel-, Verlos- en Artsenijmengkunde te doen ophouden en te zorgen dat de gezondheid en het leven der ingezetenen niet worden in de waagschaal gesteld, behooren voornamelijk twee middelen aangewend te worden, hierin bestaande: 1° dat van wegen het Gouvernement eene ruime gelegenheid worde verschafft aan hun, die zich op gemelde konsten willen toeleggen, om alle die kundigheden te verkrijgen, welke tot eene verstandige uitoeffening derzelve vereischt worden, 2° dat het Gouvernement zich verzekere, dat zij, aan wien deze uitoeffening wordt gepermitteerd, niet alleen de theoretische, maar ook de praktische bekwaamheden bezitten, zonder welke de gewigtige taak van in- of uitwendige ziekten te genezen, vrouwen te verlossen en geneesmiddelen te bereiden, aan hun niet kan worden toevertrouwd. Een wel ingericht Genees-, Heel-, Verlos- en Artsenijmengkundig onderwijs, en het gestreng afnemen van examina in de meer gezegde vakken zijn derhalve tot het berei-

ken dezer heilzame doeleinden volstrekt noodzakelijk."

Ten einde alle onbevoegde personen te kunnen weren, werd voorgesteld „om de diplomata van de Heel- en Vroedmeesters, Apothecars en Vroedvrouwen te controleeren en te verwisselen voor Nationale diplomata."

Verder wordt het bijgevoegde concept-reglement toegelicht, en aangetoond, hoe het de verschillende ingeslopen misbruiken zal beteugelen. Scherpe bepalingen waren er in opgenomen tegen overtreding der bevoegdheid, en zooveel mogelijk gezorgd, dat de doctoren zich voortaan alleen zouden bepalen bij het genezen van inwendige ziekten, „opdat het misbruik, dat in onderscheidene steden plaats had, eindelijk zou ophouden, dat namelijk de doctoren met de apothecars een contract aangaan omtrent het leveren van medicamenten; dat zij de medicijnen, welke zij voorschrijven, in een bepaalde winkel laten gereedmaken en dat zij deze ook wel zelve aan de lijders leveren, zoodat deze hunne rekeningen niet van de apothecars, maar van hun artsen ontvangen."

„Ziedaar, Burger Agent!" zoo eindigt dit uitgebreide stuk, „de consideratiën, welke ik, bij het indienen van mijn Reglement van geneeskundig Bestuur aan uwe aandacht heb willen voorstellen.

Heil en eerbied!

(w. g.) J. VAN HEEKEREN JR."

Bedoeld concept-reglement bestaat uit 210 artikelen en regelt „de inrichting en werkzaamheden der Departementale commissiën; de admissie van Artsen, Heel-

meesters, Vroedmeesters, Apothecars en Vroedvrouwen; de examina en proeven van genoemde personen; de inrichting en werkzaamheden van de Plaatselijke commissiën van geneeskundig Bestuur; de uitoefening der genees-, heel-, verlos- en artsenijsengkunde”, terwijl het laatste hoofdstuk „wetten tegen onbevoegden” bevat.

„Geenen drogisten, kruidwinkeliers, kruidtellers of andere onbevoegde personen zou het voortaan vrij staan eenige samengestelde geneesmiddelen te vervaardigen of te verkoopen, enkelvoudige te vermengen of doctorale voorschriften gereed te maken, noch op eenigerlei wijze te treden in de functiën van eenen apothecar, op een boete van 50 gulden, telkens te verdubbelen”.

„Geenen courantier zou vermogen eenige advertentie van genezing van ziekten en gebreken in zijne Courant te plaatsen, of ook eenige geneesmiddelen in de Nieuwspapieren bekend te maken of aan te bevelen, dan wanneer het hem gebleken is en hij bij de advertentie daarvan aanduidt, door welke Departementale Commissie van geneeskundig Bestuur dezelve zijn geëxamineerd en geëxamineerd, op een boete van 25 gulden telkens”.

„Het zou aan niemand vrijstaan eenige geheime geneesmiddelen te verkoopen, aan te bevelen of toe te dienen, dan wier deugdelijkheid, onder verband van geheimhouding, bij eene Departementale Commissie is gebleken, op een boete van 25 gulden, telkens te verdubbelen.”

„Ook niemand zou, hetzij in de Nieuwspapieren,

hetzij door gedrukte biljetten, of op eenige andere wijze vermogen geneesmiddelen bekend te maken of aan te bevelen, op een boete van 25 gulden telkens”.

„Hoefsmeden, Paardemeesters, Scherpregters, of andere soortgelijke lieden zouden zich op geenerhande wijze mogen inlaten met het genezen van menschen, of medicamenten aan iemand mogen verkoopen”.

„Geen kwakzalvers, kasjesloopers, astrologisten, horoscooptrekkers, piskijkers, magnetiseurs en andere soortgelijke bedriegers zouden voortaan worden geduld”.

Dit concept-reglement, in vele opzichten een belangrijk stuk voor dien tijd, kan als de grondslag beschouwd worden, waarop de latere, stuk voor stuk, uitgevaardigde geneeskundige verordeningen steunden.

Het eerste Besluit in bedoelden zin van het „Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek” werd uitgevaardigd op 7 November 1800 — het zesde jaar der Bataafsche vrijheid — en bevat de reeds vermelde, en vrij scherpe bepalingen tegen de onbevoegde uitoefening van eenigen tak der Genees- en Apothekerskunst.

Onbevoegde
uitoefening.

Bij een daaropvolgend Besluit van 3 Januari 1801 werden „Departementale Commissiën van geneeskundig Bestuur opgericht en gevestigd te Groningen, Leeuwarden, Zwolle, Deventer, Arnhem, Utrecht, Amsterdam, Leyden, Haarlem, den Haag, Rotterdam, den Bosch, Nijmegen, Middelburg en Dordrecht.

Departemen-
tale Commissiën.

Eene „Commissie van Geneeskundig Bestuur van het Departement van den Amstel” was 17 December 1801 geconstitueerd onder het presidium van Prof. G. V r o l i k, aan wien als secretaris was toegevoegd C a s p.

Rensing. Zij vergaderde in de kamer van de Commissie van geneeskundig toezicht. Of deze departementale Commissie van geneeskundig Bestuur inderdaad in functie is geweest, kon niet worden opgespoord, ofschoon zij ruim twee jaar heeft bestaan. Waarschijnlijk is dit echter niet, daar de Commissie van geneeskundig Toezicht tot in 1806 alle examens afnam en de visitatiën verrichtte.

De werkring van de Departementale Commissiën werd nader geregeld bij Besluit van 10 Mei 1803 — nu uitgaande van het „Wetgevend Lichaam der Bataafsche Republiek” — en aan dezelve den naam gegeven van „Departementale Commissie van Geneeskundig onderzoek en toezicht”.

Hare werkzaamheden waren:

- 1° „het onderzoek en de beoordeeling van de bekwaamheid of bevoegdheid dergeenen, welke zich tot de exercitie van eenigen tak der geneeskunde in haar Departement etablisseeren;
- 2° het toezicht binnen haar Departement op de richtige en goede exercitie van de practijk der geneeskundige wetenschappen door reeds geëtablisseerden;
- 3° eene behoorlijke waakzaamheid te toonen bij het onverhoopt ontstaan van epidemische ziekten binnen haar Departement, gelijk mede omtrent alles wat de verbetering der geneeskundige practijk in derzelver geheelen omvang, alsook de bevordering van de gezondheid der Ingezetenen in het algemeen aanbelangt.”

Stedelijke
Commissiën.

Tevens werden de Gemeentebesturen gelast om in

werking te brengen „Stedelijke Commissiën van geneeskundig Toezicht”, bestaande uit een geschikt getal genees- heel- verlos- en artsennymkundigen.

Deze Commissiën moesten het „Plaatselijk Toezicht” uitoefenen over alle takken der geneeskunde, en de algemeene of plaatselijke wetten, dien-aangaande bestaande of nog te emaneren, helpen handhaven en doen observeeren. Zij hadden bijzonder hare aandacht te vestigen op middelen ter voorkoming, dat voortaan geene geneesmiddelen door Med. doctoren, vooral in de groote steden, aan de zieken geleverd werden.

In deze troebele tijden van ingebeelde vrijheid, waarin ons vaderland had gehoopt gelukkig te zijn, maar het in geene deele was, kon aan krachtige uitvoering der uitgevaardigde Besluiten wel niet gedacht worden. Zoo was het ook nu nog zelfs mogelijk om zich hier te lande als apotheker te vestigen zonder een bepaald examen af te leggen, zooals dat in den gildetijd, herhaaldelijk, trots de toen bestaande verordeningen, geschiedde. Menigeen, die lager onderwijs had genoten — een voorrecht toen alleen bereikbaar voor den gegoeden burgerstand — in het Latijn eenigszins bedreven was en enkele jaren bij een gevestigden apotheker had gediend, vestigde zich zonder het afleggen van eenig examen als apotheker. Eerst na de inlijving van ons land bij het Fransche Keizerrijk, werden de uitgevaardigde wetten streng gehandhaafd.

Geen wonder derhalve, dat men aanvankelijk langs anderen weg trachtte te gemoet te komen aan de

grootte bezwaren, die uit de gebrekkige uitbreiding en handhaving der geneeskundige staatsregeling ontsproten. Daarenboven het provincialisme was ook nog volstrekt niet gefnuikt.

Departementaal Bestuur van Holland.

Zoo publiceerde het Departementaal Bestuur van Holland, in dato 25 October 1803, een „Reglement, betrekkelijk de oeffening van alle de takken der geneeskunde binnen dit Departement”, dat aldus aanvangt:

„Alzoo wij in aanmerking hebben genomen, aan de eene zijde, de gebruiken en misbruiken, welke, van tijd tot tijd, in de uitoeffening der differente takken van de geneeskunde zijn ingeslopen, en nog plaats hebben, en aan den anderen kant, het belang, hetwelk er voor de Ingezetenen van dit Departement in gelegen is enz.

Zoo is het, dat Wij, ter bereiking dier heilzame oogmerken en na ingenomene consideratiën en advis van de Medicijnsche Faculteit aan de Hoge Schole te Leyden, goedgevonden hebben te arresteeren, gelijk wij arresteeren bij dezen het navolgend Reglement.”

Daarbij werd het Geneeskundig Bestuur toevertrouwd aan zeker aantal van tweeërlei commissiën, stedelijke en landelijke, verdeeld over de 10 Districten, waaruit het Departement was samengesteld. De werking van elk dezer commissiën is omschreven, terwijl ook de omvang der examens werd bepaald. Het examen voor apotheker is als volgt aangegeven:

„Het onderzoek naar de bekwaamheid zal in drie bijzondere examina bestaan:

In het eerste, zal hij zijn bekwaamheid moeten

toonen in het overzetten uit het Latijn in het Hollandsch van eenig gedeelte der Pharmacopoea, naar dewelke hij zijne bereidingen zal moeten inrichten, en in het verklaren van eenige gewone Doctorale ordonantiën Voorts in het kennen en onderscheiden van de zoogenaamde simplicia, welke de materia pharmaceutica uitmaken, die hem, zoowel gedroogd als versch, zullen voorgelegd worden, en eindelijk in het opgeven van de wijze, om de simplicia, voor zoo verre gebruikelijk is, te verzamelen, te bewaren, en tot gebruik voor te bereiden.

In het tweede, zal hij over de scheikundige gronden der Apothecarskunst, en de wijze om zamen-gestelde geneesmiddelen te bereiden, ondervraagd worden.

In het derde, zal hij verplicht zijn, tot zijne eigene kosten, in de tegenwoordigheid van één of meer zijner Examinatoren, drie chemische en drie galenische geneesmiddelen zamen te stellen, maar deze zamen-gesteld en goedgekeurd zijnde, zullen den Proefdoener toebehooren.

Ten slot van dit examen, zal de Proevening zijne kunde moeten toonen van de bekendste vergiften, als Plumbum, Arsenicum, Sublimatum corrosivum, en derzelver Tegengiften, alsmede blijken doen van zijne bekwaamheid, om, door scheikundige Proeven, het aanzijn van die vergiften in spijsen of dranken te ontdekken."

Het geheele Reglement bevat 51 artikelen.

Een nader Besluit van het Staatsbewind der Bataaf-^{Wet van 20}Maart 1804.

sche Republiek, gearresteerd 20 Maart 1804, regelde het geneeskundig Onderzoek en Toevorzicht. Deze Verordeningen bestaan uit 33 artikelen en omschrijven de „instelling en werkring van de Departementale Commissiën van geneeskundig Onderzoek en Toevorzicht” en der „Plaatselijke Commissiën van geneeskundig Toevorzicht.”

Voortaan werd een vast examengeld gevorderd en „zullende voorts, ter dezer gelegenheid, door of van wege den geexamineerden, geene geschenken of maaltijden mogen gegeven worden, terwijl het wijders aan elke commissie zal vrijstaan, om de examina gratis af te nemen, of, naar gelang der omstandigheden te vermindern, indien namelijk de te examineeren persoon zijn onvermogen, tot genoeg der commissie, doet blijken.”

Na tweejarige uitoefening van de Practijk was ieder geexamineerde in de geheele Republiek admissibel, mits zijn Getuigschrift werde gevisceerd door de Departementale Commissie, onder welker Ressort hij zich vestigde.

Zoo waren dan van nu af, ook voor de apothekers, strenge eischen van bekwaamheid gesteld en hun vak bovendien onder een alles bewakende contrôle gebracht.

Gebrekkige opleiding der apothekers hier te lande.

Hunne opleiding echter, was, evenals die der heelemeesters enz., geheel onverzorgd. Dat deze verwaarloozing, vooral ten opzichte der apothekers, een treurigen invloed uitoefende op hun maatschappelijke positie, behoeft geen betoog.

Bovendien nog andere omstandigheden werkten hoogst ongunstig.

Had men al het geluk door eigen middelen, of hulp van anderen, een apotheek te openen, zoo was men

toch in den regel aan de geneeskundigen onderworpen, die, voor zoo ver zij zelve geen geheele of gedeeltelijke eigenaars van de apotheken waren, toch de apothekers zoo zeer in hun macht hadden, dat zij geheel van hen afhankelijk waren. De doctoren immers namen in den regel de recepten, die zij bij hun lijders voorschreven, mede en bezorgden die, indien zij geen eigen apotheek in hun huis hadden, bij de aan hen ondergeschikte apothekers. Deze maakten die recepten gereed en keerden een vooruit overeengekomen gedeelte van den daarvoor te ontvangen prijs aan hen uit. Geen wonder, dat alle zelfstandigheid bij de apothekers in dien tijd gemist werd. Hij was de „oogendienaar” van den doctor, van wien zijn bestaan grootendeels afhing, en dien hij niet waagde zich tot vijand te maken.

Gelukkig waren onder hen ook mannen aan te wijzen, die dat juk niet verkozen te dragen en hunne onafhankelijkheid handhaafden, hoewel vaak ten koste van belangrijke opofferingen. Dat ook de onderlinge verhouding der vaderlandsche apothekers, onder deze omstandigheden, zeer ongunstig was, kan wel geen verwondering wekken.

Bij al de zorg, die de geneeskundige staatsregeling Pharmacopoea Batava. in den aanvang van onze eeuw eischte, werd tevens gelet op de noodzakelijke invoering eener voor het gansche land geldende pharmacopee.

Reeds in 1799 was op aandrang van den Agent van Kooten door het Uitvoerend Bewind der Batavische Republiek eene commissie voor dat doel

benoemd. Zij bestond uit vijf leden: S. J. Brugmans, Hoogleeraar in de Genees-, Schei- en Kruidkunde en Natuurlijke historie aan de Hoogeschool te Leiden; P. Driessen, Hoogleeraar in de Genees- en Scheikunde, Geneesmiddelleer en Natuurlijke historie aan de Hoogeschool te Groningen; G. Vrolik, Hoogleeraar in de Kruid-, Ontleed- en Natuurkunde van den mensch en Vroedkunde aan de Doorluchtige school te Amsterdam; J. R. Deiman, Med. Doctor te Amsterdam, en G. G. ten Haaff, Geneesheer te Rotterdam. De laatstgenoemde overleed op het einde van 1800, en zijn plaats is niet aangevuld in de Commissie. Op 18 Februari 1803 was haar taak reeds volbracht en werd het werk ter Vergadering van den Raad van Binnenlandsche Zaken aangeboden, waarna „op gezach van het Wetgevend Lichaam” bij Besluit van 29 Juli 1803, het volgende werd verordend:

1. „Er zal voor het geheele Land een artsenijmengkundig voorschriftboek zijn, naar welks rigtsnoer zich alle Apothekerswinkels zullen te schikken hebben.
2. Dit voorschriftboek zal de Bataafsche Apotheek zijn, welke het Staatsbewind aan deze Vergadering heeft aangeboden.
3. Men zal de wetten goedkeuren, welke gemeld Bewind, met betrekking tot het invoeren dezer Apotheek, heeft voorgesteld, en de verdere uitvoering dezer zaak geheel aan hetzelfde overlaten.”

Bij Publicatie van 25 Februari 1805 werd deze eerste lands-pharmacopee onder den titel van „Pharmacopoea Batava” door het Staatsbewind der Bataaf-

sche Republiek ingevoerd en weinige weken daarna in het Latijn verkrijgbaar gesteld. De door het Gouvernement eveneens bezorgde Nederduitsche vertaling verscheen in 1807, onder den titel van Bataafsche Apotheek, en, gelijk de Latijnsche uitgave, bij Johannes Allart te Amsterdam, met wien voor dit doel een contract door de Regeering was gesloten.

Bij nadere Publicatie, in dato 30 December 1805, van „Hun Hoog Mogende, vertegenwoordigende het Bataafsch Gemeenebest”, werd de Pharmacopoea Batava, van 1 September 1806 af, wettelijk verplicht gesteld.

De uitgave dezer pharmacopee was voor ons land inderdaad een belangrijke gebeurtenis op pharmaceutisch en medisch gebied. Reeds jaren lang was er immers gewezen op het groote gevaar, dat de afwijkende sterkte der verschillende pharmaceutische praeparaten in de apotheken der verschillende steden opleverde, waardoor zelfs van tijd tot tijd ernstige gevaren waren ontstaan.

Bovendien was de zoogenaamde polypharmacie in de laatste jaren allengs ernstiger veroordeeld, daar men begon in te zien, dat de zoo hoog gevierde bijeenvoeging van allerlei geneesmiddelen weinig zin had, en allereerst op de scheikundige verhouding der geneesmiddelen onderling moest gelet worden.

In de Voorrede der pharmacopee roemen de schrijvers met veel waardeering de in 1792 door het Collegium medicum uitgegeven Nieuwe Amsterdamsche Apotheek, hoewel deze echter nu niet meer in overeenstemming was met de scheikundige leerstellingen, zooals die door Lavoisier en vele andere beroemde mannen, na

hare verschijning, waren ontwikkeld en toegepast, en nu in de Bataafsche Apotheek gevolgd waren.

Opdat de nieuwe pharmacopee, ook in het vervolg, aan alle eischen zou kunnen voldoen, had het Staatsbewind de schrijvers verzocht om na elke zes jaar, bij wijze van Aanhangsel, eene bijdrage in het licht te geven van een en ander, dat op nieuw uitgevonden of als algemeen nuttig erkend, in gebruik zou gekomen zijn, terwijl tevens was vastgesteld, dat elke 25 jaar het werk geheel zou overzien worden.

De Pharmacopoea Batava bevat als „Inleiding” een alphabetische lijst der enkelvoudige geneesmiddelen „uit het delfrijk, plantenrijk en dierenrijk”, alsmede die der scheikundige en pharmaceutische praeparaten, gevolgd door eene opgave en indeeling van het medicinale, en het toen in Frankrijk ingevoerde grammen-gewicht, benevens de beschrijving van een „verbeterden Vocht- of Zwaartemeter naar Baumé”, waarbij nu het nulpunt als het inzinkingspunt in gezuiverd water was aangenomen. Bovendien is hierbij opgenomen een lijst van 25 der toen meest bekende en beproefde reageermiddelen, waaronder de „vloeibare ammonia voor het opsporen van koper; eene ontbinding van salpeterzure kwik ter ontdekking van het extractiv en slijmig beginsel der planten”, enz., enz., voorkomen.

De eigenlijke tekst der pharmacopee omvat onder afzonderlijke hoofden, in alphabetische volgorde, de beschrijving der ruwe geneesmiddelen uit de drie natuurrijken. Onder die uit het dierenrijk vindt men o.a. Bezoar Orientalis, Millepedae, Phosphorus, enz. Daarop volgen voorschriften voor het verzamelen, be-

reiden en bewaren der enkelvoudige geneesmiddelen, en ten slotte de scheikundige en pharmaceutische praeparaten. Behalve de bladwijzer en een lange lijst van drukfouten, enz., is aan het werk tevens toegevoegd de reeds boven aangehaalde Publicatie, in dato 25 Februari 1805, bestaande uit 12 artikelen en omvattende de opdracht en de invoering der pharmacopee, benevens de verplichtingen, die daaruit voor de apothekers hier te lande voortvloeiden.

Het geheele werk getuigt van veel zorg en zaakkennis, en levert tal van bewijzen voor de allengs toenemende wetenschappelijke opvatting. Geheel gebroken met de sleur der traditie is er natuurlijk niet. Vooral komt dit nog uit bij menig pharmaceutisch praeparaat. Zoo heeft een smaakloos *Resina cort. Peruviani* immers geen recht van bestaan als geneesmiddel? Een *Axungia oxygenata* en een *Oleum olivarum oxygenatum* — behandeling van den reuzel en van de olie met salpeterzuur of met chloor — kan men veilig onzinnige geneesmiddelen noemen, terwijl de door deze pharmacopee verleende gunst, om de rest bij de destillatie der aromatische wateren voor extract-bereiding te gebruiken, nu een glimlach opwekt, en zoo is er, van ons tegenwoordig standpunt, een vrij omvangrijke critiek op deze pharmacopee te leveren.

Wat de Bataafsche pharmacopee echter vooral onderscheidt van alle voorafgaande, is hare verbeterde nomenclatuur voor de scheikundige verbindingen.

In de Amsterdamsche pharmacopee van 1792 zijn nog altijd de empirische namen als de eenige en welbekende opgegeven: *Sal polychrestus*, *Sal mirabilis*

Glauberi, Sal anglicus, etc., terwijl de Bataafsche pharmacopee nu met Sulphas Potassae, Sulphas Sodae, Sulphas Magnesiaë, etc., voor het eerst de rationeele nomenclatuur op die zouten toepast, zooals die door Lavoisier, in vereeniging met Guyton de Morveau, Berthollet en Fourcroy in 1787 was aangegeven in hunne: Methode de nomenclature chimique.

De waarde eener rationeele nomenclatuur, die de samenstelling der scheikundige verbindingen zoo duidelijk mogelijk teruggeeft, is van dien tijd af meer en meer gewaardeerd en vooral door Berzelius, van 1811 af, verbeterd en uitgebreid.

Dr. Nieman — een Duitscher — die de Pharmacopoea Batava „cum notis et additamentis Medico-Pharmaceuticis” opnam in de vierde afdeeling van zijn uitgebreid Latijnsch werk: „Codex medicamentarius Europaeus. Lipsiae 1811,” waarvan in 1824 nog eene 2de uitgave is verschenen, noemt de Pruissische en Bataafsche pharmacopeeën de beste onder deze wetboeken, die van overheidswege zijn uitgegeven, en acht de laatste bovenal van groot belang om algemeen gekend te worden.

Van critiek op deze pharmacopee uit dien tijd is niet gebleken. In 1816 werd door den apotheker en chemist J. A. Visser Bender te Harlingen uitgegeven: Theoretische Verklaringen der in de Pharmacopoea Batava voorkomende scheikundige bereidingen.

Visser Bender,
Commentaar op
de Pharm. Ba-
tava.

Dit boek, in groot 8° met 104 bladz., is in vragen en antwoorden opgesteld, „opdat de jonge beoefenaars der Pharmacie”, zegt de schrijver, „die voor het

grootste gedeelte geheel ongewoon zijn aan het beantwoorden van scheikundige vragen, gelegenheid zouden hebben zich daaraan eenigermate te gewinnen.

De wederzijdsche werkingen der lichamen zijn bij alle scheikundige bereidingen zoo nauwkeurig mogelijk aangetoond enz., zoodat hij zich durft vleijen, dat diegeenen, welke dit werkje met ijver en oplettendheid zullen bestudeerd hebben, genoegzaam in staat zullen zijn om een op de Pharmacopoea Batava gegrond examen in de scheikunde, met roem, af te leggen."

Dat de uitgave der Bataafsche pharmacopee ook de jongere pharmaceuten tot studie en onderzoek had opgewekt, bewijst de arbeid uit dien tijd van Ed. ^{Stitzinger. De} _{Reagentia der} ^{Pharm. Batava.} Stitzinger, Pharm. Stud., getiteld: „Bereidingen der Reagentia in de Pharmacopoea Batava voorkomende, met aanmerkingen en verklaringen der verschijnselen, welke er bij het reageeren plaats hebben; voor beoefenaren der artsenijsmengkunde." Amsterdam 1807. 8°, 37 pag.

„Om zeker te werk te gaan," zegt de S. in het Voorwoord, „heb ik alle de Reagentia, in de Pharm. Batava opgegeven, op verschillende wijzen vervaardigd; ik heb hierbij, naar mijn vermogen, de wetten der wetenschap en nauwkeurigheid in acht genomen en, nadat ik de hoeveelheid voor elk reagens gebezigd, opgeteekend had, heb ik met die verschillende bereidingen de opgegevene lichamen beproefd.

De verschijnselen gadeslagen, en onderling met elkander vergeleken hebbende, stelde ik (deze in eene Tafel gebragt zijnde) de zoodanigen als ware proefmiddelen vast, welke volgens de wetten der wetenschap standvastig werkten.

Men weet immers dat in vele gevallen het oog, bij het reageeren, moet oordeelen, en dat de verschijnselen veelal van eene nauwkeurige bereiding der reagentia afhangen, om welke redenen de reagentia op gelijke wijze moeten vervaardigd zijn, zullen zij altijd dezelfde verschijnselen opleveren."

Trommsdorff's
Lehrbuch der
Pharmacie, ver-
taald door Mep-
pen.

Ook een andere wetenschappelijke arbeid uit dien tijd verdient vermelding. Het in 1792 verschenen „Lehrbuch der Pharmacie" van den in Duitschland hoog gewaardeerden apotheker J. B. Trommsdorff, verkreeg al spoedig een buitengewonen opgang en het is naar de 3^e Hoogduitsche uitgave, dat door N. C. Meppen, Chirurgijn en Apotheker te Diemen, in 1815 eene Nederlandsche vertaling werd bezorgd, onder den titel van „Leerboek der Arsenijmengkundige Proefondervindelijke Scheikunde," die door den Amsterdamschen Hoogleeraar in de Natuurlijke Historie, de Scheikunde, enz.: C. G. C. Reinwardt, met aanmerkingen en eene voorrede verrijkt werd. Het werk — 2 dln. groot 8°. — is opgedragen aan de leden der Provinciale Commissie van geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt in Noord-Holland, zitting houdende te Amsterdam, waarbij in dien tijd de Apothekers W. van Barneveld, A. Lauwerenburgh en D. W. Engert als pharmaceutische leden fungeerden.

In zijn Voorrede wijst Prof. Reinwardt er op, dat de vertaling van den Heer Meppen, bevattende het scheikundig gedeelte der arsenijmengkunde, op uitnemende wijze het nu voor dit gedeelte verouderde werk van Hagen — hier reeds beschreven — kan vervangen en zoo gezamenlijk een uitmuntend Leerboek der Apothekerskunst aanbiedt.

„Moge deze Nederlandsche uitgave hier te lande,” zoo eindigt deze Voorrede, „evenzeer als het oorspronkelijke werk in Duitschland, nuttig zijn en bijdragen ter bevordering van grondige kennis in een beroep, aan hetwelk het behoud en het herstel van der menschen gezondheid des te veiliger mogen toevertrouwd worden, naarmate hetzelve op eene meer wetenschappelijke en oordeelkundige wijze wordt uitgeoefend.”

In de Amsterdamsche Universiteits-bibliotheek berust Leer- en Handboeken. een Handschrift uit dezen tijd, dat den titel draagt: „Pharmaceutische en Chemische lessen, naar aanleiding der Pharmacopoea, door den Hoogleraar N. C. de Fremery te Utrecht.”

In de Inleiding van dit geschrift worden de volgende boeken, als zeer noodzakelijk, den leerlingen opgegeven:

Baumé, Eléments de Pharmacie théorétique et pratique;

Hermstädt, Experimentum Pharmaceuticum;

Hagen, Leerboek der Apothekerskunst;

Westrumb, Handboek der Apothekerskunst;

Pharmacopoea Batava;

Pharmacopoea Amstelodamensis nova;

Visser, Handboek der Apothecars-Practijk, zijnde een volkomen theoretische verklaring der Pharmacopoea Borussica;

Pharmacopoea Londinensis;

Pharmacopoea Edinburgensis;

Scherf, Dispensatorium Lipsiacum;

Triller, Dispens. Pharmaceuticum universum;

Ruisch, Dispensatorium universale.

„Met dezen voorraad,” zegt dit handschrift, „zal

de leerling genoegzaam kundigheden kunnen opzamen om met nut zijn arbeid te beginnen," enz.

Aanvulling der
Wetten van 1804

Bij de invoering der Bataafsche pharmacopee — September 1806 — waren de algemeene, door het Staatsbewind in 1804 gearresteerde Geneeskundig Wetten, in werking gekomen en was dus toen de toelating tot de uitoefening der genees-, heel- en artsenijsbereidkunst, enz. alsmede het toezicht op de toepassing der nu overal gelijkelijk werkende Verordeningen geregeld, terwijl het oppertoezicht bij het landsbestuur berustte.

Nog op 7 Maart 1806 werd gearresteed de Publicatie van Hun Hoog Mogende, vertegenwoordigende het Bataafsch Gemeenebest, houdende additionele artikelen tot de Verordeningen, omtrent het geneeskundig onderzoek en toezicht, vervat in de Publicatie van 20 Maart 1804.

Deze artikelen bevatten eene nadere aanduiding van de vestiging, den werkring en de af te nemen examens door de Departementale commissiën, waarna op 3 April 1807 volgde de Publicatie van Zijne Majesteit den Koning van Holland, houdende algemeene verordeningen, behoorende tot de geneeskundige Staatsregeling van het Koninkrijk Holland.

Zij vangt aldus aan:

„Lodewijk Napoleon, door de gratie Gods en de constitutie des koninkrijks, Koning van Holland, aan allen dengenen, welke deze zullen zien of hooren lezen, Salut! doen te weten:

Dat het Wetgevend Ligchaam, goedgekeurd heb-

bende de Voordragt, door ons daartoe gedaan, wij diensvolgens hebben gearresteerd, gelijk wij arresteren bij dezen, de navolgende „Algemeene Verordeningen.”

Deze Publicatie regelt de publieke verkooping van geneesmiddelen, en verbiedt den courantiers eenige advertentie, betreffende de genezing van ziekten, of de krachten van geneesmiddelen in de Nieuwspapieren te plaatsen, zonder vergunning eener Departementale commissie van geneeskundig Onderzoek en Toezigt, op een boete van f 25,— telken reize te verbeuren. Gelijk verbod was gesteld tegen het te koop aanbieden van eenig samengesteld geneesmiddel, op boete van f 50,— tenzij daartoe vergunning verleend was door den Minister van Binnenlandsche Zaken, wat o.a. in 1809 geschiedde aan verschillende genees- en heilkundigen b.v. voor: Van der Veens Elixer; Fennerts Levenstinctuur; Schotsche pillen en Elixer; Lammerskruiden, enz.

De bewaring van vergiften of slaapmiddelen, en de verkoop van deze, was tevens omschreven.

Zoo werd met deze Wet, te midden eener ongekende politieke onrust in ons vaderland, eene voor dien tijd veel beteekenende, eerste geneeskundige staatsregeling voor het geheele land ingevoerd.

De Departementale en Plaatselijke Commissies werden allengs in de verschillende aangewezen plaatsen benoemd, en de werking dezer Wetten was in vele opzichten gelukkig, zooveel als dit namelijk in dien moeielijken tijd kon verwacht worden.

De in 1798 opgetreden Commissie van geneeskundig Toezigt te Amsterdam, onder het praesidium van Prof. van Swinden, had 22 Mei 1806 haar ontslag genomen

De Departementale- en Plaatselijke commissies.

naar aanleiding der benoeming van de Departementale Commissie, waardoor zij meende verongelijkt te zijn.

Het laatste pharmaceutische examen, dat door haar werd afgenomen, was dat van J. H. Knoops Lodz, in Mei 1806. De subcommissie voor dit examen rapporteerde in de vergadering, dat zij bedoelden persoon had geëxamineerd, op 13 Mei, in de Theoria chemica-pharmaceutica en daarin zeer voldaan had; dat hem daarna zijn opgegeven de volgende Galenica:

Emplastrum saponatum,

Unguentum Zinci,

Vinum amarum cum spir. vini,

Gelatina lich. Islandici,

Syrupus Rhei;

dat deze praeparaten 20 Mei vertoond zijn en goedgekeurd. Dat den candidaat toen zijn opgegeven de volgende chemicaliën:

Tinct. ferri tartarisata,

Oxyd. stibii fuscum,

Aeth. nitric. alcohol.,

die hij vertoonde op 27 Mei, met gevolg van goedkeuring, waarna hem het diploma is uitgereikt, op vertoon van zijn poorterscedel.

Het geheele examen had ook dezen persoon ruim *f*275,— gekost.

De Departementale Commissie van geneeskundig Onderzoek en Toevoorzicht, resideerende te Amsterdam, werd op 28 Mei 1806 geïnstalleerd met Dr. J. R. Deiman als praesident en C. Kleijnhoff als secretaris, waarna, op 18 October daaraanvolgend, eene nieuwe stedelijke Commissie van geneeskundig

Toeverzicht zich constitueerde, onder het praesidium van Prof. G. Vrolik. Bij deze commissie waren nu de apothekers A. Lauwerenburgh, D. W. Engert en A. H. Muller, als leden, benoemd.

De Fransche invloed drukte intusschen al zwaarder en zwaarder op ons zoo zeer beproefde en uitgeputte vaderland, en toen eindelijk Napoleons beruchte decreet van 9 Juli 1810, waarvan Art. 1 luidt: „Holland is met het Keizerrijk vereenigd”, ook nog ons reeds zoo lang bedreigde nationale volksbestaan vernietigde, rees de algemeene ellende hier te lande ten top.

Het voortbestaan van alle Vereenigingen werd van nu af ernstig bedreigd, zoo niet onmogelijk gemaakt, en op het einde van 1812 werden ook de geneeskundige Commissies, op last van het Fransche Bewind, opgeheven, met bevel om van al hare bezittingen, boeken, enz. afstand te doen.

Opheffing der
geneeskundige
commissies.

De stedelijke Commissie te Amsterdam ontving van den Maire der stad een schrijven, in dato 25 Januari 1813, waarbij nader werd geconstateerd, dat met het einde van 1812, op last van den Prefect, zoowel de stedelijke als de departementale commissies als opgeheven beschouwd werden. In de laatste vergadering van 28 Februari 1813, werd de inventaris — waaronder alle zaken van de Departementale Commissie, die zij reeds in October 1812 had overgenomen —, vastgesteld om aan den Maire te worden ingeleverd.

Inmiddels waren Prof. G. Vrolik en Dr. H. Haakman, leden der departementale Commissie,

Jury médicale
du Zuiderzee.

door den Prefect aangezocht om een voordracht te doen voor leden eener aan te stellen „Jury médicale du Zuiderzee” — dit departement omvatte de beide provinciën Noord-Holland en Utrecht — en nu bevat het Provinciaal archief van Noord Holland een schrijven van G. Vrolik, in dato 26 Junij 1812, waarbij door hem als pharmaceutische leden „pour l'examen et la réception des pharmaciens” etc. werden aanbevolen de volgende Amsterdamsche Apothekers: A. Lauwerenburgh; W. van Barneveld; D. W. Engert; P. Alma; A. d'Ailly; A. H. Muller; J. de Jongh en J. Ruben Koning, uit welk achtstal de Prefect een keuze van vier personen had te doen.

„Tous ces candidats” schrijft Vrolik „ont des titres à cette distinction par leurs talents; plusieurs se sont déjà signalés dans une carrière à peu près semblable.”

Benoemd werden de vier eerstgenoemden. De Apotheker Engert verontschuldigde zich wegens zijn hoogen leeftijd, maar werd als het ware gedwongen de betrekking aan te nemen. Zijn flinke, en voor dien tijd zoo moedige houding in deze zaak, kennelijk uit een paar door hem aan den Prefect gerichte brieven, verdienen volle waardeering.

Handhaving
der Wetten.

Hoe grievend in vele opzichten de Fransche overheersching voor onze voorvaderen ook was, erkend moet het worden, dat in dien tijd, met meer gestrengheid dan ooit te voren, de wettelijke bevoegdheid op geneeskundig gebied werd gehandhaafd. Tal van lieden, die zich in die troebele tijden, zonder eenige bevoegdheid, hadden gevestigd, werden gedwongen de uitoefening

van het beroep te staken of een examen af te leggen.

In het Provinciaal archief van N. Holland wordt daarvan menig bewijs gevonden in tal van ingezonden requesten door personen, die zich chimisten of herboristen noemden, en als zoodanig te Amsterdam open winkel hielden, maar eigenlijk als apotheker fungeerden. In die stukken vragen zij uitstel voor het afleggen van het dreigende examen, of verzoeken, bij den ongunstigen uitslag daarvan, hunne zaken aan te mogen houden, ten einde alsnog te beproeven bij een volgend examen te slagen.

Maar ook waren er niet weinigen, die zich stoutweg als apotheker hadden gevestigd en niet anders dan het bewijs hunner leerjaren in een of andere apotheek konden overleggen.

Deze vooral trachtten door klemmende adressen hun toestand te redden.

Eén dezer verzoekschriften vinde hier eene plaats. Het is een schrijven van een zekeren Gysberti de la Fontaine Verwey te Amsterdam, gedateerd 11 Dec. 1812:

„A son Excellence Monsieur le maître de requêtes, Comte de l'Empire, Membre de la Légion d'Honneur, Préfet du Département du Zuiderzee etc.”

„Le soussigné . . . demeurant rue dite Nieuwe Leliestraat N°. 164, a l'honneur d'exposer le plus respectueusement, qu'ayant, depuis l'année 1809, tenu une boutique de Chimiste — que depuis l'introduction des loix Françaises il doit subir un Examen comme Apothicaire, mais qu'ayant crainte de ne pas être en état de le faire dans les formes excigés, il ne s'est pas

déclaré dans le temps pour le faire, mais que pour subvenir à l'entretien de son ménage, il s'est déclaré pour l'Examen comme herboriste (drogist) et que depuis il s'est appliqué de plus en plus dans la connaissance de la Pharmacie pour se rendre plus capable et par là en état de pouvoir subir sans aucune crainte l'Examen d'Apothecaire à la première assemblée du Jury médicinale.

Pour quelle raison, il sollicite très humblement, qu'il lui soit accordé la faveur, de faire son examen d'Apothecaire à la prochaine session du Jury médicinale pour subvenir à l'entretien de sa femme et de deux jeunes enfants.

Ce que faisant etc."

Geneeskundige
dienst in Am-
stelland.

In hetzelfde Provinciaal archief bevindt zich ook een bundel stukken over den toestand van den geneeskundigen dienst in het Departement Amstelland, uitgebracht aan den Heer Landdrost van genoemd Departement, in Wijnmaand 1809. Daaruit blijkt, dat in de 21 dorpen of gemeenten van bedoeld Departement slechts bij uitzondering med. doctoren woonden; en, behalve in Edam, Monnikendam, Naarden en Weesp, alwaar een apotheker ter plaatse was gevestigd, vond men geen pharmaceutische hulp, zelfs niet in Zaandam, waar toen toch 5 med. doctoren de practijk uitoefenden. Daar, en bijna overal, waren het chirurgijns, die geneesmiddelen leverden, en onder deze velen, die nimmer een examen hadden afgelegd.

Klacht der Am-
sterdamsche De-
partementale
Commissie.

In het verslag der Departementale Commissie van geneeskundig onderzoek en toezicht, residerende te Amsterdam, over 1809, uitgebracht aan den Min.

van Binnenlandsche zaken, komt menige klacht voor, o. a. over verschillende onheusche bejegeningen, die deze Commissie, zoowel van bijzondere personen als ook van enkele colleges ondervond. Zoo had zij op hare circulaire, omtrent de oorzaken van den dood der overledenen in 1809, van het Gemeentebestuur van Nieuwer Amstel „eene rescriptie ontvangen op een spotachtigen en voor een dergelijk bestuur zeer onvoegzamen toon, namelijk dat zij allen gestorven waren door gebrek aan adem.”

Voorts wordt in hetzelfde verslag de in 1809 afgenomen examens vermeld, waaronder voorkomen die van tweestedelijke apothekers in den eersten graad: Jacob Brink en Pieter Kat, als buitengewoon bekwaam, en waarvan in de couranten melding was gemaakt; drie in den tweeden en zes in den derden graad. Vier waren afgewezen, waaronder een „wegens het latijn.”

Voor deze examens was toen betaald, telkens f 210,—.

Intusschen ging de gelukszon van den grooten overweldiger toch eindelijk voor goed onder, en daarmede naderde voor ons vaderland het einde van vele en zware beproevingen. Op 15 November 1813 gaf Amsterdam het sein voor de gezegende omwenteling, die ons land zijne plaats onder de vrije Staten van Europa deed hernemen. Reeds op 21 November daaraanvolgend, trad in den Haag het Algemeen Bestuur der Vereenigde Nederlanden in naam van den Prins van Oranje op, en den 1sten December aanvaardde deze, als souverain Vorst van het vrije Nederland, de Regeering onder den titel van Koning Willem I.

15 November
1813.

Na de herstelling onzer onafhankelijkheid, werden, bij Koninklijk Besluit van 29 Januari 1814, de vroeger afgekondigde Bataafsche Wetten weder ingevoerd, en volgde onmiddellijk de herbenoeming der Stedelijke en Departementale commissies door het geheele land.

Na onze vereeniging met België — afgekondigd op 16 Maart 1814 — bleven daar te lande nog steeds de Fransche wetten in werking, en om aan deze moeilijke ongelijkheid een einde te maken, werden de geneeskundige Wetten van 1818, geldende in de XVII Vereenigde Provinciën van het Koninkrijk der Nederlanden, afgekondigd. Deze laatste zijn weinig meer dan een afdruk van de Wetten van 1804, maar zij brachten het groote voordeel aan van eenheid door het geheele vaderland.

De Geneeskundige Wet van 1818.

De Wet van 12 Maart 1818 bevat in:

Art. 1. „Er zullen in iedere provincie van het Koninkrijk één of meer Provinciale commissiën van geneeskundig onderzoek en toezicht bestaan.

Ook zullen er Plaatselijke commissiën van geneeskundig toezicht worden opgericht in alle zoodanige steden, als het Ons zal voorkomen nuttig te zijn.”

In Art. 4 zijn de werkzaamheden der Prov. commissiën omschreven, namelijk het onderzoek en de beoordeeling van de bekwaamheid of bevoegdheid dergenen, welke zich tot uitoefening van eenigen tak der geneeskunst, in derzelver provincie of district nederzetten (Med. Doctoren, gediplomeerd bij eene binnen- of buitenlandsche Academie); het examineeren der stads-, plattelands- of scheeps-heelmeesters, vroedmeesters, apothekers, vroedvrouwen, oogmeesters, tand-

meesters en drogisten of kruidenverkoopers; het toezicht op de uitoefening enz.

Tot het platteland werden ook alle steden gerekend, waar geen Plaatselijke commissiën waren gevestigd.

Deze Wet van 1818 bevat slechts in hoofdtrekken de regeling der geneeskundige zaken, terwijl alle onderdeelen bij afzonderlijke Reglementen en Instructies zijn vastgesteld.

Zoo werd op 7 October 1818 uitgevaardigd: Plan en Regelmaat van Examen voor een Apotheker.

Daarbij werd geëischt: kennis der Latijnsche taal; grondige kennis van de medicinale, versche kruiden en van de simplicia; theoretische en practische recepteerkunde; kennis der galenica en bereiding van 2 à 3 praeparaten; beginselen der scheikunde, in het bijzonder van de leer der verwantschap en hare voornaamste regelen; kennis der chemicalia en bereiding van 2 of meer dezer praeparaten.

De „Instructie voor Apothekers in het koninkrijk der Nederlanden” bestond uit 19 artikelen, waarin omschreven zijn hunne rechten en verplichtingen, ook ten opzichte van het hulppersoneel, alsmede den eed, dien zij bij hunne toelating in handen van den voorzitter der Provinciale Commissie van geneeskundig onderzoek en toezicht moesten afleggen. Deze luidt aldus: „Ik belove en zwer, mijne kunst, ingevolge de gearresteerde geneeskundige wetten en verordeningen hiertoe betrekkelijk, zoo verre mij aangaat, allezins en altijd naar mijn beste vermogen en geweten te zullen uitoefenen; de geheimen der lijdens, die bij het uit-

oefenen mijner kunst tot mijne kennis zouden komen, en welker ontdekking tot schande of schade van dezelve of van anderen zouden kunnen verstrekken, nimmer aan iemand, dan aan den regter, zoo zulks gerequireerd wordt, te zullen openbaren, en mij in alles zoodanig te zullen gedragen, als een regtgeaard en menschlievend apotheker betaamt en verplicht is."

Een exemplaar dezer instructie werd iederen belanghebbende, na zijn toelating, uitgereikt.

Een ergerlijk misbruik heeft jaren lang in ons land geheerscht ten opzichte van het recht, dat dit diploma verleende om zich te vestigen. Daartoe moest men vooraf ingeschreven worden bij eene Plaatselijke commissie van geneeskundig Toevoorzicht, tegen storting van een matig bedrag — omstreeks *f* 6,— — indien men door de tot hetzelfde ressort behorende Provinciale commissie geëxamineerd was, welk bedrag echter zoo hoog mogelijk gesteld werd, zoodra de promotiebrief van eene elders gevestigde Provinciale commissie afkomstig was. Zoo eischte de Commissie te Amsterdam nog jaren lang daarvoor *f* 150,—.

Het bij Koninklijk Besluit van 31 Mei 1818 vastgestelde examen van drogisten, zooals dat door de Provinciale commissiën moest afgenomen worden, liep over de voorwerpen van diens winkelvoorraad. Tevens werd gevraagd de afkomst, de zuivering en bewaring, eigenschappen en vervalschingen van deze.

Zijn „Instructie” gaf hem het recht tot het verkoopen van:

- 1° Drogerijen, als gommen, harsen, zaden, wortels, basten, houten, enz.
- 2° Specerijen;
- 3° Verfwaren;
- 4° Delfstoffelijke zelfstandigheden, als zwavel, puimsteen, bruinsteen, spiesglans, metalen en dergelijke;
- 5° Dierlijke zelfstandigheden, als was, honig, vischlijm, spermaceti en dergelijke;
- 6° Versche en gedroogde kruiden;
- 7° Scheikundige voorwerpen, welke in het groot fabriekmatig en niet door hem zelven bereid werden, doch niet anders dan bij het gewoon burgergewicht.

Op 21 October 1819 werd een Koninkl. Besluit uitgevaardigd „omtrent de inrigting van het ^{Medicinaal gewicht.} medicinaal gewigt.” Bij een vroeger Besluit van 1817 was dit reeds in beter verband gebracht met het sinds 1816 ter algemeene invoering aangekondigde decimale gewicht ter vervanging van het burgergewicht, en toen bepaald, dat het medicinale pond gelijk zou zijn aan 1/8 deel van het kilogram, derhalve met 375 gram zou overeenkomen. Bij het laatstgenoemde Besluit werd dit medicinale gewicht nu uitsluitend als wettelijk erkend, en tevens de vorm enz. omschreven en bepaald.

De hiermede afgehandelde Geneeskundige Wetten van 1818 werden, met zeer geringe wijzigingen, tot in 1865 hier te lande gehandhaafd.

Bij de invoering van de „Wet op het Hooger Onderwijs” in 1815, werd van Regeeringswege eene eerste ^{Artis pharmaceuticae Doctor.}

stap gedaan tot erkenning der artsnijbereidkunde als wetenschappelijk vak. Die Wet toch opende de gelegenheid tot het verkrijgen van den graad van *Artis pharmaceuticae Doctor*, maar de bezwarende eisch was daaraan verbonden, dat de promotie als *Medicinae Doctor* vooraf moest gaan.

Als men met dit Besluit ooit gemeend heeft een meer wetenschappelijke klasse van apothekers in ons vaderland te verkrijgen, dan kan zonder tegenspraak beweerd worden, dat dit doel nooit bereikt is. Dat dan ook niet meer dan twee promoties in de pharmacie, onder deze omstandigheden, hebben plaats gehad, is inderdaad niet te verwonderen, als men daarbij bedenkt, dat dit diploma geen andere rechten verleende dan die iederen apotheker, als zoodanig door eene Provinciale Commissie bevorderd, toekwamen.

Daarenboven was het bij dezelfde Wet verboden, om de twee vakken gelijktijdig in de steden uit te oefenen.

Niet minder opmerkelijk was hierbij het volkomen gemis aan voldoende pharmaceutisch onderwijs aan de Hoogeschole, waarbij aan practisch onderwijs in die richting niet gedacht werd.

Van de beide bovenbedoelde promoties in de pharmacie had er één aan de Utrechtsche-, en één aan de Leidsche Academie plaats; door de eerste werd de titel van *Artis pharmaceuticae Doctor* verleend aan den Med. Dr. G. J. Mulder, later de welbekende Hoogleraar in de Chemie en Pharmacie te Utrecht, terwijl bij de tweede die titel werd verleend aan een Med. Dr., die zich in de Provincie N. Holland als Geneesheer heeft gevestigd.

Het Athenaeum illustre te Amsterdam werd bij de bovenbedoelde Wet op het Hooger Onderwijs erkend naast de Rijks-instellingen voor Hooger Onderwijs te Leiden, Groningen en Utrecht. Gelijk recht viel te beurt aan de nu in Athenaea veranderde Hoogescholen van Harderwijk en Franeker, onder beding evenwel dat zij geen wetenschappelijke graden meer mochten verleen, die voortaan alleen aan de Rijks-academiën konden verkregen worden.

Van deze drie Athenaea werd dat van Harderwijk reeds in 1817 opgeheven, terwijl voor dat te Franeker, hoewel het vele jaren van bloei heeft gekend, toch ook in 1843 zijn einde naderde.

Alleen het Amsterdamsche Athenaeum heeft de wisseling der tijden kunnen doorstaan, onbewust van de grootsche toekomst, die het te gemoet ging.

Aan de bovengenoemde inrichting te Harderwijk was van 1800—1810 werkzaam, als Hoogleeraar in de Schei-, Kruid- en Dierkunde, Caspar Georg Carl Reinwardt, geboren 3 Juni 1773 in Rijn-Pruissen.

Deze verdienstelijke man had een merkwaardigen levensloop. Op zijn 14^e jaar geplaatst in de apotheek van zijn broeder te Amsterdam — de het laatst onder het bestuur van den Apotheker Saltet bekende apotheek in de Vijzelstraat aldaar — legde hij zich met grooten ijver toe op het aanleeren, niet alleen van de pharmacie, maar ook van de oude talen, de natuur- en geneeskunde. Hij wist zich zoo zeer door zijn groote kennis te onderscheiden, dat hij in 1800 tot Hoogleeraar te Harderwijk werd aangesteld, en in 1810, als Hoogleeraar in de Natuurlijke Historie en buiten-

gewoon Hoogleeraar in de Scheikunde en Pharmacie, naar Amsterdam werd beroepen, om tevens het ambt te vervullen van Directeur van het Koninklijk Kabinet van Natuurlijke historie.

Na de herstelling onzer onafhankelijkheid werd R. de moeielijke taak opgedragen, om ons Indische Bestuur bij te staan bij het overnemen der Oost-Indische Koloniën in 1816. Daarna deed hij hoogst belangrijke wetenschappelijke reizen, en werd ten slotte, in 1823, tot Hoogleeraar te Leiden benoemd, alwaar hij eerst alle vakken der Natuurlijke historie onderwees, maar later zich tot de kruidkunde bepaalde. Hij overleed op 6 Maart 1854.

Oprichting van
klinische scho-
len.

De invoering der Wet op het Hooger Onderwijs van 1815 bleek al spoedig geene noemenswaardige verbetering te brengen in de behoefte aan geneeskundige hulp ten platte lande, zoodat de Regeering eindelijk inzag, dat er geen andere weg overbleef dan een doelmatige regeling te treffen voor de opleiding van plattelands-geneeskundigen, buiten den kring van het eigenlijke Hooger Onderwijs.

Dientengevolge werd bij Koninklijk Besluit van 6 Januari 1823 een Reglement vastgesteld „Omtrent de inrigting van scholen ter aankweeking van heelmeeesters en vroedvrouwen”. Deze scholen, gesubsidiëerd door de Provincie, werden gesteld onder toezicht der Provinciale Commissiën van geneeskundig onderzoek en toezicht, aan welke reeds het afnemen der examens voor genoemde bevoegdheden was opgedragen. Zij zouden in verschillende deelen van het land worden opgericht.

Ofschoon het genoemde Koninklijk Besluit kenmerkend alleen de oprichting van scholen ter opleiding van heelmeesters en vroedvrouwen bedoelde, werden deze inrichtingen van onderwijs, volgens art. 4 van bedoeld Besluit, ook opengesteld voor hen, die in de artsennijmengkunde zouden wenschen onderwezen te worden.

Dat in den titel van dat Besluit deze bedoeling niet is uitgedrukt, getuigt alweder van de weinige zorg en waardeering, die onze landsregeering toonde voor de opvoeding van den apotheker — een zorg en waardeering, die, nog jaren later, veel te wenschen zouden overlaten.

Toch kan getuigd worden, dat met de oprichting dezer scholen voor het eerst in ons vaderland sprake kan zijn van eenige beteekenende wetenschappelijke opleiding voor het apothekersvak, en dat, door den invloed van kundige leermeesters aan die scholen, de eerste grondslag is gelegd voor een goeden gang van pharmaceutisch onderwijs in ons vaderland.

Was nog, tot in het laatste vierde gedeelte der vorige eeuw, bij voorkeur de kruidkunde het meest beoefende vak in het zoo beperkte, slechts bij practische apothekers te verkrijgen pharmaceutische onderwijs, van nu af werd de scheikunde, in hare toen zoo beteekenende ontwikkeling, allereerst op genoemde scholen aan de orde gesteld.

De heilzame gevolgen dezer regeling zijn in dien tijd niet uitgebleven.

Intusschen moet erkend worden, dat de vroegere opleiding der apothekers, hoe gebrekkig dan ook, toch altijd nog beter was dan die der heilkundigen.

In het Verslag van de Departementale Commissie

van geneeskundig onderzoek en Toevoorzigt, resideerende te Haarlem, over 1810, wordt het volgende opgemerkt:

„Over het algemeen hebben wij waargenomen, dat zij, welke in de artsenijskonde geëxamineerd worden, meer kennis bezitten dan de Heelkundigen, waarvan de oorzaak voornamelijk ligt in de voorbereidende wetenschappen, door eene meer beschaafde opvoeding verkregen; en in de gelegenheid, welke de winkel en het laboratorium van elken kundigen apotheker den leerling aanbieden.”

Klinische school
te Haarlem.

De eerste dezer scholen — als Klinische Scholen aangeduid en bekend — werd geopend te Haarlem op 8 April 1825 met 18 leerlingen. Vijf lectoren waren er aan verbonden voor het onderwijs in de verschillende vakken, onder wien de kundige Haarlemsche Apotheker M. N. Beets zich met het onderwijs in de Kruidkunde, het overzicht der Natuurlijke Historie, de Artsenijskonde en de Scheikunde had belast.

Bij het onderricht in beide laatstgenoemde vakken waren, gedurende het veertig-jarig bestaan der School, ingeschreven 174 leerlingen, op een totaal getal van 497, waaronder, behalve de genoemden, ook de leerlingen voor stedelijk of plattelands heel- en vroedmeester en de vrouwelijke leerlingen in de verloskunde begrepen waren.

De lector M. N. Beets had ter zijner beschikking den hortus medicus, alwaar een groot aantal geneeskrachtige planten werden gekweekt, en waarin zich ook een zoogenaamd oranjehuis bevond. Het laboratorium, oorspronkelijk ingericht door de Provinciale

Commissie ten behoeve van het practische apothekers-examen, was voor het chemische en pharmaceutische onderwijs geheel onvoldoende en bezat bijna geene hulpmiddelen. Een kast met simplicia, „ten dienste der lessen in pharmacognosie en materia medica”, was echter aanwezig.

In 1826 volgde de oprichting der Klinische scholen te Hoorn, Alkmaar, Amsterdam, Rotterdam en Middelburg.

Aan de School te Alkmaar was o. a. de Apotheker Hendrik Toussaint werkzaam, die sinds 1810 aldaar was gevestigd in het huis aan de zoogenaamde Meent, het 3^e huis van het Waagplein, alwaar in 1812 zijn dochter Anna Louisa Geertruida Toussaint, onze beroemde schrijfster, geboren werd.

De Apotheker
Toussaint te
Alkmaar.

Toussaint was Lector in de Chemie, Botanie en Natuurlijke Historie aan genoemde school.

Algemeen bemind om zijn degelijk karakter, geacht en gewaardeerd wegens zijn veelzijdige kennis, overleed hij aldaar in 1859 op hoogen ouderdom.

„De vreugde zijner vijf-en-twintig laatste levensjaren,” zoo schrijft Prof. Jan ten Brink in *Onze hedendaagsche Letterkundigen*, „was zijn eenigste dochter, wier naam reeds sedert 1837 met eerbied genoemd werd.”

De omstandigheid, dat de lectoren practische kunst-oefenaren waren en bleven, en dus weinig tijd aan hun overigens ook karig bezoldigd lectoraat konden wijden, was steeds een groot bezwaar voor het onderwijs, dat echter in veel mindere mate zich deed gevoelen aan de Amsterdamsche inrichting, waar van de zes aan het

Athenaeum aldaar verbonden Hoogleraren er vier ook aan de Klinische school onderwijs gaven. Daarenboven was het practische klinisch onderwijs daar uitgebreider dan aan eenige andere School, zelfs beter dan aan de Rijks-academiën, en vandaar het groote aantal goed gevormde Heel- en Verloskundigen, die aan de Amsterdamsche school zijn opgeleid.

Het pharmaceutische onderwijs liet echter, bovenal wat het practische gedeelte betrof, ook te Amsterdam veel te wenschen over, daar zelfs het Athenaeum, toen Prof. E. H. von Baumhauer daarbij in 1847 werd aangesteld, zooals hier reeds vermeld is, nog geen scheikundig laboratorium beschikbaar had.

Klinische school
te Rotterdam.

Zonder twijfel was dit laatste onderwijs aan de in 1828 te Rotterdam geopende School beter ingericht, sinds onze later zoo beroemde landgenoot G. J. Mulder, van 1830 af, aldaar een goed scheikundig laboratorium tot zijn dienst had. In dat jaar telde de Rotterdamsche School 126 leerlingen. Tal van bekwame mannen bevonden zich onder hare leermeesters, en niet minder onder hare, onder die leiding, gevormde kweekelingen.

Het Leerboek
der Scheikunde
van Berzelius.

Onder medewerking van G. J. Mulder werd in 1834 door zijn voormalige leerlingen, de apothekers A. S. Tischauser, B. Eickma en A. F. van der Vliet, de eerste te Maassluis en de beide laatsten te Rotterdam gevestigd, de vertaling aangevangen van het beroemde Leerboek der Scheikunde van Berzelius, naar de 3^e oorspronkelijke Zweedsche uitgave.

Een ongekende deelneming viel dit werk hier te lande ten deel. In het Voorbericht van het 1^e deel drukte Mulder zijn hartelijken wensch uit „dat dit boek

niet slechts velen studeerenden in handen kome, maar vlijtig gelezen en herlezen zou worden. Dan zal, na eenige jaren, wanneer men zal hebben leeren inzien, dat de scheikunde op hoogere plaats behoort gesteld te worden, dan thans bij ons geschiedt, hetzelfde regt nuttig werken. Dan zal de artsenijsbereidkunde eenmaal bij ons in hare waarde gekend en beoefend worden, en zullen de fabrieken, die door scheikundige kennis en door vlijt alleen bloeijen kunnen, met die van andere landen op gelijke lijn gebracht kunnen worden," enz.

Het 6^e of laatste deel van dit omvangrijke werk verscheen in 1841.

In 1840 nam onze later wel bekende landgenoot, de Apotheker Dr. J. L. de Vry, het onderwijs in de Scheikunde en Pharmacognosie van Mulder over, die toen als Hoogleeraar te Utrecht beroepen was.

De Vry had zich, vóór hij zijn onderwijs aanving, reeds een goeden naam bezorgd o.a. door de vertaling van het verdienstelijke werk van den Duitschen Scheikundige H. Rose, nu uitgegeven onder den titel van „Handboek der analytische scheikunde van H. Rose. Naar de 3^e uitgave vertaald door J. E. de Vry, Apotheker te Rotterdam. Met een voorrede van G. J. Mulder." 1835. 8° 735 bladz.

Deze voorrede is ter beoordeeling van dien tijd bijzonder belangrijk, ook omdat Mulder daarin mededeelt hoe hij zijn practische scheikundige oefeningen, tijdens hij als geneesheer te Amsterdam werkzaam was, heeft aangevangen, en onder welke bezwarende omstandigheden hij toen werkte en leerde.

Dr. W. H. de Vriese gaf aan de Rotterdamsche School van 1831—1835 het botanische onderwijs, vereenigd met dat in de Leer der geneesmiddelen en in de Natuurlijke Historie, en werd, na zijn beroep te Amsterdam tot Buitengewoon Hoogleeraar, opgevolgd door Dr. F. A. W. Miquel, die, in 1846 eveneens naar Amsterdam beroepen, in 1849 werd opgevolgd door Dr. C. A. J. A. Oudemans, nu sinds 1859 als Hoogleeraar te Amsterdam gevestigd.

In 1853 werd het 25-jarig bestaan der Rotterdamsche School, waaraan toen door 7 lectoren onderwijs in de verschillende vakken werd gegeven, plechtig herdacht.

De behoefte aan degelijk onderwijs werd in dezen tijd meer en meer erkend, en daardoor onder de vaderlandsche pharmaceuten de lust opgewekt tot het schrijven of vertalen van leer- en handboeken.

Zoo gaf de Tielsche Apotheker P. J. Campagne, lid der Prov. Commissie van Geneesk. Onderzoek en Toezicht in Gelderland, in 1823 zijn Handboek voor Drogisten en Apothekers-leerlingen in het licht.

Dit werk, van beschrijvenden aard, bevat geen scheikundig gedeelte, dat wel toegezegd is door den schrijver, maar waaraan later geen behoefte meer was gebleken. Immers spoedig na de uitgave van zijn arbeid, verscheen de Handleiding tot de Scheikunde van Prof. Claas Mulder te Groningen, en meerdere vakboeken, die wij hier later vermelden.

In 1831 mocht Campagne een tweeden en veel vermeerderden druk van zijn handboek bezorgen, terwijl nog na zijn dood het werk in 1854 door de

Apothekers R. J. Opwijrda te Nijmegen en H. Kloete Nortier te Rotterdam geheel vernieuwd, en in verband met de toen verschenen Pharmacopoea Neerlandica, voor de pers is bezorgd.

Het jaar 1823 bracht, behalve het Besluit tot op-
richting der Klinische Scholen, tevens eene nieuwe,
reeds zeer lang verwachte vaderlandsche pharmacopee,
en wel de Pharmacopoea Belgica. Pharmacopoea
Belgica.

Reeds bij Kon. Besluit van 1 April 1816 was de vervaardiging daarvan opgedragen aan eene Commissie, bestaande, behalve uit de drie nog in leven zijnde leden der Commissie voor de Bataafsche pharmacopee, namelijk S. J. Brugmans te Leiden, P. Driesen te Groningen, beiden Hoogleeraren in de Scheikunde en G. Vrolik te Amsterdam, nu Hoogleeraar in de Kruidkunde, tevens uit de leden N. C. de Fremery te Utrecht, J. B. van Mons te Leuven, beiden Hoogleeraren in de Scheikunde, T. D. Sauveur te Luik, Hoogleeraar in de Geneeskunde, alsmede de Geneeskundigen P. A. Wauters te Gent en J. B. van den Zande te Antwerpen.

In deze Commissie waren evenmin, als in die voor de Pharmacopoea Batava, pharmaceutische leden opgenomen. Vooral nu was dat een groot onrecht der vaderlandsche pharmacie aangedaan.

Immers kundige apothekers waren er in ons land reeds genoeg vóór en in 1816, en wie hadden meer recht om aan die taak mede te werken, dan juist zij, voor wie de pharmacopee, als wetboek, bovenal dienst moest doen?

Niet te min moet erkend worden, dat de leden dezer pharmacopee-commissie als wetenschappelijke mannen hoog aangeschreven stonden. Onder hen had vooral van Mons als scheikundige zich onderscheiden. Met groote energie heeft ook hij de leer van Lavoisier verdedigd, bevestigd en uitgebreid. Na den Belgischen opstand van 1830, en de daarna gevolgde opheffing der te Leuven gevestigde Hoogeschool, werd hem het professoraat aangeboden aan de Hoogeschool te Gent, welke benoeming hij echter niet heeft aangenomen.

Van Mons overleed in 1842.

De Commissie voor deze pharmacopee besteedde vier jaar aan haren arbeid, en kon in September 1820 den Minister het Latijnsche manuscript daarvan aanbieden.

Eerst in 1823 echter was de latijnsche uitgave in 4° afgedrukt, terwijl de Nederlandsche vertaling in 8°, onder den titel van „Nederlandsche Apothek,” eerst in 1827 werd uitgegeven.

De Koninklijke Besluiten, omtrent de invoering — één jaar na de uitgave zou zij verplichtend zijn — en die omtrent haar gebruik, waren reeds op 28 April en 12 Juli van het jaar 1821 uitgevaardigd.

Bij het laatste Besluit, werd ieder apotheker, die na den wettelijken termijn van invoering, zich aan de visitatie volgens de nieuwe pharmacopee zou onttrekken, bedreigd met een boete van *f* 200,—, terwijl voor ieder defect geneesmiddel eene boete van *f* 3,— zou gevorderd worden, en voor ieder middel, dat ondeugdzaam, bedorven of vervalscht zou zijn, een boete van *f* 6,— verbeurd werd. Beide besluiten zijn, zoowel

in de Fransche als in de Nederlandsche taal, in deze pharmacopee opgenomen.

Ongeveer 17 jaar waren verlopen sinds de Bataafsche pharmacopee in het licht was verschenen, en de toen gegeven last, om elke zes jaar een bijvoegsel te leveren, was door de moeielijke tijdsomstandigheden nimmer tot uitvoering gekomen.

De uitgave der Pharmacopoea Belgica was bovendien noodzakelijk geworden met het oog op de vereeniging der Hollandsche en Belgische gewesten in 1815. In laatstgenoemd land toch was nog geen algemeen geldende pharmacopee ingevoerd. Daar had elke groote stad nog steeds hare eigen pharmacopee. Zoo had Gent er een, en Antwerpen had nog in 1812 een stedelijke pharmacopee uitgegeven. Voor België vooral was dus de uitgave eener algemeen geldende pharmacopee van groote beteekenis.

De Commissie voor de Pharmacopoea Belgica had haren arbeid op die wijze verdeeld, dat ieder lid een afzonderlijk gedeelte bewerkte, waarmede men in 1819 gereed was gekomen, waarop de Commissie, na beraadslaging, en bij verschil van meening na nieuwe proefneming, den gezamenlijken arbeid vaststelde, die daarna door drie leden, uit haar midden, werd geordend en afgewerkt. Een van deze, Prof. Brugmans, overleed plotseling bij de uitvoering dezer taak, die toen door de leden Vrolik en de Fremery, onder medewerking van Driessen, is ten einde gebracht.

Sedert den tijd, dat de Bataafsche pharmacopee was uitgegeven, had de schei- en artsenijsmengkunde belangrijke vorderingen gemaakt. Door Berthollet, Four-

croy, Vauquelin, Richter, Dalton, Wollaston, Davy, Gay-Lussac, en bovenal door Berzelius, was de leer der scheikundige verbindingen steeds op vastere grondslagen gevestigd en eene allengs meer rationeele nomenclatuur door laatstgenoemden consequent doorgevoerd.

In de aanduiding der geneesmiddelen met deze nieuwe namen vonden de Schrijvers der Pharmacopoea Belgica nog al bezwaar, daar deze namen in de verschillende buitenlandsche pharmacopeeën van dien tijd zeer uiteenliepen. Daarom achtte de Commissie het noodzakelijk ook de namen bij te voegen, zooals die voorkwamen in de toen meest gebruikelijke pharmacopeeën, namelijk de Edinburgensis van 1816, Londinensis van 1819, Borussica van 1813 en de Gallica van 1819, ten einde alle gevaar voor verkeerde opvatting te voorkomen.

Bij de bereiding der geneesmiddelen, werden door de Commissie bijzonder aanbevolen de Real'sche pers — berustende op den druk eener zeer hooge vocht kolom — alsmede de luchtpers van Römershausen — wegneming der lucht uit het onderste deel van den toestel, zoodat ook hier het opgebrachte vocht door de stoffen werd doorgesperst — beide als onmisbare werktuigen ter afscheiding van de in water en in alcohol oplosbare plantenbestanddeelen en in dien tijd hoog geroemd.

Voor de indeeling van den tekst is in hoofdzaak die der Bataafsche pharmacopee gevolgd.

Toen de Commissie haren arbeid in September 1820 aan den Minister van Binnenlandsche Zaken aanbod, waren er verschillende oorzaken waardoor de uitgave belemmerd werd, zoodat zij in October 1822, aan het

einde van haar voorbericht bij de pharmacopee, er nog op kon wijzen, dat de in die twee jaren meer en meer in gebruik gekomen belangrijke geneesmiddelen, zooals de morphine, strychnine en vooral de quinine en cinchonine, tengevolge dezer vertraging, te vergeefs in haar werk zouden gezocht worden. Om die geneesmiddelen alsnog daarin op te nemen, schijnt de tijd ontbroken te hebben, bovendien was de afscheiding dezer planten-bestanddeelen nog onvoldoende bekend. Sertürner toch, de ontdekker der morphine, had eerst in December 1816 hare basische eigenschappen, namelijk hare verbinding met zuren tot zouten, herkend, terwijl Dumas en Pelletier eerst in 1823 de juiste samenstelling vaststelden. De strychnine was in 1818, de beide genoemde kinabasen waren eerst in 1820 door Pelletier en Caventou afgescheiden.

Het nieuwe medicinaal gewicht, zooals het bij Koninklijk Besluit van 30 November 1817 was ingevoerd, wordt in den tekst der nieuwe pharmacopee uitvoerig toegelicht, ook in vergelijking met het vroeger gebruikelijke, terwijl de areometer, zoowel voor lichte als voor zware vochten, eenigszins afwijkende van die der Bataafsche pharmacopee, uitvoerig beschreven is. Eene lijst der voornaamste proefmiddelen, welke in de apotheken voorhanden moesten zijn, is mede opgenomen. Onder dezen komen nu voor het eerst voor: zoutzuur tweede kwikoxyde als reagens op loogzouten; zoutzure en salpeterzure zwaaraarde op zwavelzuur; salpeterzuur zilver en salpeterzuur lood op zoutzuur; zuringzure potasch op kalk; blauwzure ijzer-potasch op ijzer; zwavelwaterstofzuur en eene ver-

zadigde oplossing van koperoxyde in vloeibare ammonia voor rattenkruit, enz.

Het meer zuiver pharmaceutische gedeelte dezer pharmacopee is belangrijk vereenvoudigd. Veel balast van twijfelachtigen aard is buitengesloten, en met instemming ontwaren wij, dat bij dezen recht wetenschappelijken arbeid met velerlei bijgeloof en overlevering voor goed gebroken is.

Overduin's
Commentaar op
de Pharm. Belgica.

In 1825 werd op deze pharmacopee een commentaar uitgegeven door Joh. Overduin, Apotheker en Chimist te Breda, onder den titel van „Theoretische verklaring der voorkomende bereidingen in de Pharmacopoea Belgica, voorgesteld in vragen en antwoorden; benevens een aantal chemische verhandelingen, ten dienste van de zoodanigen, welke zich voorbereiden tot het afleggen van examen”.

Dit boek, groot 8° met 159 bladz., bevat, behalve de theoretische verklaring der praeparaten, voorkomende in genoemde pharmacopee, tevens verschillende hoofdstukken, waarin o. a. „de artsienijmengkundige scheikunde en verwantschappen; de bestanddeelen der lichamen; de onderscheidene luchten; de warmtestof, de lichtstof” enz. worden behandeld.

De schrijver heeft bij dit werk gevoegd een: „Beknpte tafel, aantoonende de kenschetsende eigenschappen der nieuwe alkaloiden”, waarop voorkomen de door hem, volgens zijn opgave, in 1824 ontdekte Quassine — in 1835 door Winkler in kristallijnen vorm afgescheiden en later door Wiggers als een bitterstof aangeduid — de Geoffroyine, als witte, reukelooze, plaatvormige kristallen door Overduin uit de

cortex Geoffroyae Surinamensis afgescheiden; de Hyoscyamine, als kleurloos, reukeloos en bijna smaakloos, door Overduin beschreven, en in 1833 door Geiger en Hesse in zuiveren vorm geïsoleerd.

Ook nog een ander werk van dezelfde strekking ^{Wetenschappelijke arbeid.} zag eenige jaren later het licht, en wel „De Pharmacopoea Belgica, theoretisch en practisch verklaard, door M. W. Plagge, Med. Doctor, Lijfarts van Z. D. H. den regeerenden Vorst van Bentheim, en Badarts aldaar”, 1828, groot 8°, 4 deelen.

In een bijzonder Aanhangsel worden de nieuwe geneesmiddelen beschreven, die sedert de bearbeiding der Pharm. Belg. in gebruik waren gekomen, met name de Chinine, de Jodine, de Emetine, de Morphine, het *Secale cornutum*, de Buccobladen, de bereidingen van het goud en nog eenige andere.

Volgens des schrijvers eigen verklaring bevat zijn werk alleen datgene, wat in eene of andere vreemde taal reeds door den druk is bekend gemaakt.

Nog verscheen in dezen tijd een werk van den Leidschen Apotheker F. van Catz Smalenburg „Leerboek der Scheikunde, Leyden 1827 3 dl. groot 8°, en bezorgde de stads-Apotheker te Dordrecht, D. Blankenbyl, lid der Prov. commissie van Geneesk. onderzoek en toezigt voor Zuid-Holland, zitting houdende te Dordrecht, een „Handleiding tot de beoefening der Artsenijbereidkundige Scheikunde of Grondbeginselen der Pharmaceutische Chemie.” Dordrecht 1827. Dit is een uitgebreid werk, dat, in 2 dl. 8°, 943 bladz. omvat.

In datzelfde jaar werd door den Hoogleeraar in de

Natuurlijke Historie, Pharmaceutische Scheikunde en Leer der geneesmiddelen aan het Amsterdamsche Athenaeum, Dr. H. C. van der Boon Mesch, eene nieuwe vertaling bezorgd van het vroeger reeds hier genoemde en beroemde werk van J. B. Trommsdorff, dat in hetzelfde jaar in het Hoogduitsch ten derde male was uitgegeven, en nu hier te lande verscheen onder den titel van „Leerboek der artsenijsmengkundige, proefondervindelijke Scheikunde. Naar de gemaakte verbeteringen der wetenschap uitgebreid en met aanmerkingen vermeerderd.” Leiden 1827. 8° 1^e deel.

De zeer verdienstelijke vertaler stierf echter na eene langdurige ziekte in 1831, op betrekkelijk jeugdigen leeftijd, zoodat het 2^e deel van het werk is vervolgd en uitgegeven door zijn broeder Dr. A. H. van der Boon Mesch, toen Buitengewoon Hoogleeraar in de Scheikunde en Lector in de Pharmacie aan de Hoogeschool te Leiden, doch van 1836 af als gewoon Hoogleeraar daaraan werkzaam. Deze laatste heeft gedurende zijn lang en welbesteed leven der vaderlandsche pharmacie veel belangstelling en toewijding betoond.

Beide broeders waren zonen van den geachten Delftschen Apotheker van dien naam.

Van het bovengenoemde Leerboek gaf de uitgever nog in 1832 een nieuwen afdruk in het licht.

Omtrent dezen tijd had de scheuring plaats tusschen de Noordelijke- en Zuidelijke Nederlanden. Alle pogingen, die in het werk waren gesteld om een hechten band tusschen beide rijken te vormen, waren verlamd door het verschil in taal en godsdienst der

bewoners. De opstand barstte op 25 Aug. 1830 in Brussel uit, en bracht over ons vaderland op nieuw veel zorg en leed, die niet ophielden vóór onze Koning Willem I, in 1839, als het ware gedwongen, eene scheiding aannam, waarbij België, als een afzonderlijk Koningrijk onder Leopold I, werd erkend.

De roemrijke daden in deze jaren door ons leger volbracht, hebben ongetwijfeld de eer van ons vaderland gehandhaafd, maar onze welvaart binnenslands is daardoor ernstig geschaad en de gevolgen hiervan zijn nog jaren later gevoeld.

De natuurkundige wetenschappen ontwikkelden zich echter, ook in dezen tijd, op uitnemende wijze. De beroemde Zweedsche Scheikundige J. J. Berzelius had toen ongeveer het toppunt van zijn roemvol leven bereikt. Zijn ongeëvenaarde en in den ruimsten zin vruchtdragende werkkraft, bracht zijn naam door geheel Europa, en bezorgde hem de schitterendste eerbewijzen.

Berzelius.

Sedert 1807 Hoogleeraar in de Geneeskunde en Pharmacie aan de Academie te Stokholm, en sinds 1815 Hoogleeraar in de Scheikunde aldaar, werd Berzelius in 1818 — hij was toen 39 jaar oud — door den Koning van Zweden in den adelstand verheven. In dat jaar was zijn meest belangrijke schriftelijke arbeid verschenen, namelijk zijn hier reeds vroeger vermelde „Leerboek der Scheikunde,” waarvan de uitgave in de Zweedsche taal in 1808 was aangevangen, en welk werk vele malen, ook in de Hoogduitsche taal, werd herdrukt, maar tevens in het Fransch, Engelsch, Italiaansch en Nederlandsch is vertaald.

Berzelius heeft een ongekenen schat van litterairen arbeid nagelaten, die slechts met het einde van zijn roemvol leven, op 7 Aug. 1848, is afgesloten.

Geen scheikundige vóór hem had nog met zooveel toewijding en inspanning, en met zooveel geluk, gearbeid in elke richting der wetenschap. Zijn groote geest omvatte het gansche, reeds zoo uitgebreide gebied der scheikunde; van af de vaststelling der atoomgewichten, den gang der electrolyse en de moeielijkste analytische onderzoekingen tot aan de bereiding van allerlei organische en anorganische verbindingen, overal bracht Berzelius ongekend licht en nooit gehoopte hulp. Ook de pharmacie is veel aan hem verplicht.

Sibrandus Stratingh.

In dezen voor de voortdurende ontwikkeling der scheikunde zoo gelukkigen tijd, leefden en werkten er ook in ons vaderland vele voortreffelijke mannen. Zoo was in Groningen Sibrandus Stratingh op loffelijke wijze werkzaam.

Aanvankelijk als apotheker daar ter stede gevestigd, waartoe hij in 1808 was bevorderd, later als doctor in de geneeskunde gepromoveerd, aanvaardde Stratingh op 14 Januari 1824 het hem aangeboden hoogleeraarsambt in de scheikunde aan de Hoogeschool te Groningen, opengevallen door het overlijden van zijn leermeester, Prof. P. Driessen. Zoowel als scheikundige maar ook als onderwijzer, heeft Stratingh grooten roem verworven, en in hooge mate bijgedragen tot de ontwikkeling der scheikunde en pharmacie in ons vaderland.

Tot zijn meest beteekenende geschriften behooren:

Scheikundige verhandeling over eenige verbindingen van den Phosphorus. 1809.

Scheikundig Handboek voor Essayeurs, enz. 1821.

Scheikundige verhandeling over de Cinchonine en Quinine. 1822.

Scheikundige verhandeling over de Morphine en andere hoofdbestanddeelen des Opiums. 1823.

In dezen arbeid is behandeld: „de geschiedenis en ontleding des opiums; bereiding en hoofdbestanddeelen; bereiding der Narcotine of het zout van Derosne; scheikundige eigenschappen en verbindingen der Morphine; eigenschappen en verbindingen der Narcotine en van het Meconiumzuur; over het inlandsche opium; beschouwing van de geneeskundige krachten der bestanddeelen des opiums.”

Beknopt overzicht over de leer der stöchiometrie. 1827.

De Chlorineverbindingen, enz. 1827.

Practische handleiding ter afscheiding van het Arsenik uit organische stoffen. 1838.

Al deze werken zijn in het Hoogduitsch vertaald. Zij getuigen op uitnemende wijze van Stratingh's heldere inzichten en van zijn practisch talent.

Hij overleed in 1841 op 56-jarigen leeftijd.

Onder de verdienstelijke apothekers in de eerste helft onzer eeuw komt een eervolle plaats toe aan Martinus Nicolaas Beets. Geboren op 19 April 1780, ontving hij zijn pharmaceutische opleiding, eerst bij den apotheker Krieger te Nijmegen, en later bij de gebroeders Alma te Amsterdam. In 1803 werd Beets tot apotheker bevorderd en vestigde zich in datzelfde jaar, op 23-jarigen leeftijd, in zijn geboorteplaats, alwaar hij 42 jaren lang met groote toewijding en onverflauwden ijver het apothekersvak heeft uitgeoefend.

M. N. Beets.

Reeds in 1806 werd Beets lid der in dat jaar te Haarlem gevestigde Plaatselijke Commissie voor geneeskundig toezicht, welk ambt hij tot hare opheffing toe, op 1 November 1865, en dus gedurende ruim 50 jaar heeft bekleed. Na de invoering der Geneeskundige Wetten van 1818, werd Beets benoemd tot lid en secretaris van de Provinciale Commissie van geneeskundig onderzoek en toezicht in Noord-Holland, in welke betrekking hij tot op 78-jarigen leeftijd, en dus gedurende 40 jaar, werkzaam was. Als eene bijzonderheid moet hierbij vermeld worden, dat Beets gedurende die jaren slechts tweemaal — wegens het overlijden van twee zijner naaste betrekkingen — de maandelijksche vergaderingen dezer Commissie niet bijwoonde.

Op verzoek van laatstgenoemde Commissie gaf Beets van af 1808 openbare lessen aan de leerlingen in de artsenijsengkunde, en toen in 1824 tot oprichting der Klinische school in Haarlem was besloten, werd Beets het lectoraat in de Scheikunde, Artsenijsengkunde en Kruidkunde opgedragen, welk ambt hij, met het secretariaat der school, tot 1855 met eere heeft vervuld.

In een tijdvak van 32 jaar, 1814—1846, werd Beets tot vijfmaal toe tot Directeur der Maatschappij van Nijverheid — vroeger „Nederlandsche huishoudelijke Maatschappij” genaamd — benoemd en ontving te dezer zake in 1835 de gouden eere-medaille.

Bovendien gaf Beets in verschillende stedelijke en kerkelijke betrekkingen, gedurende zijn gansche leven, doorslaande bewijzen van groote toewijding, onvermoeiden ijver en uitnemende kennis. Het Bataafsche

Genootschap der Proefondervindelijke wijsbegeerte te Rotterdam bood den verdienstelijken man in 1827 het lidmaatschap aan, terwijl The Medico-Botanical Society te Londen hem in 1828 tot corresponderend lid benoemde.

Bij al deze verdiensten onderscheidde Beets zich door nederigheid en bescheidenheid, en, in elk zijner betrekkingen, door rechtschapenheid en hulpvaardigheid. Onder het schier onafgebroken genot eener zeldzame gezondheid, bereikte Beets den ouderdom van ruim 89 jaren. Hij overleed op 6 Augustus 1869. Bij de ter aardebestelling van zijn stoffelijk overschot, sprak 's mans oudste zoon — onze zoo gewaardeerde letterkundige Prof. N. Beets — met diep gevoel een woord tot hulde en dank aan den geliefden vader, „den vader, aan wien de zijnen zoo veel verplicht waren, die een toonbeeld was van vaderlandsche degelijkheid en deugd.”

Wij bezitten van Beets de volgende meest belangrijke geschriften:

1. Briquets oxygénés of oeconomische lichtontstekers, in derzelver zamenstelling, werking en bereiding. Opgenomen in de Alg. Konst- en Letterbode van 1808.

Deze toen opgang makende Fransche uitvinding bleek aan Beets te bestaan uit houtspaantjes, bedeed aan een der uiteinden met in een kleverig mengsel opgenomen kaliumchloraat, waardoor zij bij indompeling in zwavelzuur ontvlamden.

2. Grondbeginselen der artsenijsmengkundige Scheikunde, toegepast op de Pharmacopoea Batava Haarlem, 1812.

Dit werkje, 82 bladz. klein 8°, is door Beets opgedragen aan de leden der juist in dat jaar onzer inlijving bij het Fransche Keizerrijk opgeheven Commissie van geneeskundig toezicht — weinige jaren later weder in eere hersteld — waarbij, behalve Beets, ook Dirk Hugo van Geer als pharmaceutische leden werkzaam waren.

Deze arbeid van Beets was vooral bestemd tot een leiddraad bij zijn pharmaceutische lessen, en is in dien tijd gewaardeerd als een voortreffelijk boek, dat tot de verspreiding van heldere scheikundige begrippen, onder de vaderlandsche apothekers, veel heeft bijgedragen.

3. Volksscheikunde of Onderwijzigingen en Raadgevingen tot nuttig gebruik. Uitgegeven door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, 1815.

Dit werk werd geschreven naar aanleiding eener prijsvraag van genoemde Maatschappij, en door haar bekroond met den gouden eereprijs, benevens een premie van 25 gouden dukaten. Het behandelt de scheikunde, zoowel der anorganische, als der organische lichamen, in eenvoudigen bevattelijken vorm ingekleed als gesprekken tusschen een landheer en zijn tuinman.

4. Over de vervalsching der Meekrappen. 1822. Bekroond prijsschrift door de Nederlandsch Huishoudelijke Maatschappij (Maatschappij voor Nijverheid).

Vier antwoorden waren op deze prijsvraag ingekomen, waarvan alleen de verhandeling van Beets eene remuneratie van 25 gouden dukaten kon verwerven.

Voor dat geschrift ontving Beets van Koning Wil-

lem I een gouden medaille met Hoogdeszelfs beeltenis.

Het door Beets aangegeven middel ter opsporing der vervalsching — bezwaren der grondstof met oker en dergelijke stoffen — bestond in de verhouding der meekrap, ten opzichte van haar soort. gewicht tegenover spiritus, en tegenover eene oplossing van kaliumcarbonaat.

5. Woordenboek van Droogerijen. Amsterdam 1825, groot 8°.

Dit werk is opgedragen aan den Hoogleeraar in de Kruidkunde en Natuurlijke historie te Gent, J. G. S. van Breda, „als een bewijs van erkentenis voor de bij de overziening dezes werks, medegedeelde aanmerkingen en gegevene inlichtingen.”

Beets vermeldt in de Voorrede bij het 1^e deel (688 bladz.), aanvangende met *Acaciae verae succus* en eindigende met *Exidia auricula Judae*, dat deze arbeid hem veel moeite heeft gekost, en allerlei beletselen de uitgave hebben vertraagd.

Lemery's welbekend, en hier vroeger behandeld Woordenboek, was de type, waarnaar Beets zijn arbeid inrichtte, en een dergelijk boek, in geheel omgewerkten vorm en op de hoogte van den tijd, werd door tal van vaderlandsche pharmaceuten, en ook geneeskundigen, met verlangen te gemoet gezien.

Dat de uitvoering van dit werk, bij de in dien tijd nauwelijks aangevangen wetenschappelijke beoefening der pharmacognosie, en den nog altijd ontzachelijken voorraad van geneesmiddelen, groote bezwaren opleverde, is buiten allen twijfel en zal wel de oorzaak

zijn geweest, dat Beets, overladen door de beslommingen van zijn uitgebreiden werkkring, zijns ondanks, dit werk niet verder heeft voortgezet.

Eerst 16 jaar later heeft de apotheker Meylink te Deventer de taak van Beets opgenomen en afgewerkt.

6. Over de bereiding van de chlorure de chaux et d'oxide de sodium. Opgenomen in de Alg. Konst- en Letterbode N°. 51. 1826.

De in 1822 door den apotheker A. G. Labarraque te Parijs bereide rottingwerende vloeistoffen, welke uitvinding het Koninklijk Instituut aldaar met een premie van 3000 Frs. beloonde, vormen het onderwerp van dit geschrift, waarmede Beets de vervaardiging dezer middelen, ook in ons land, uitvoerbaar heeft gemaakt.

7. Eenvoudige geneeskundige verwarmingstoestel door verbranding van wijngeest of zoogenaamden voorloop. Opgenomen in de Alg. Konst- en Letterbode. 1832.

Dit opstel bevat de beschrijving van een verbeterden damp- of verwarmingstoestel voor choleralijders, volgens het systeem van Schneider te Berlijn.

8. Handboekje bij het aanschouwelijk Onderwijs, omtrent voortbrengelen van natuur en kunst, in de bewaarscholen. Haarlem 1859.

Dit boekje, dat zonder den naam van den schrijver is uitgegeven, werd door Beets op 79-jarigen leeftijd opgesteld, en bevat een korte beschrijving van de verschillende natuurproducten, als voedingsmiddelen of geneesmiddelen in gebruik.

De hierboven reeds genoemde opvolger van Beets als schrijver van het „Woordenboek van Droogerijen”, de

Apotheker Meylink te Deventer, verdient ook hier eene cervolle plaats.

Bernardus Meylink werd in 1796 te Haar- B. Meylink. lem geboren en was dus 16 jaar jonger dan Beets. In 1819 te Zwolle tot apotheker bevorderd, vestigde hij zich spoedig daarna in Deventer, waar hij in velerlei richting, tot aan zijn dood toe, op 1 April 1862, nuttig werkzaam was.

Meylink was lid van tal van Genootschappen en onderscheidde zich zoo zeer door zijn wetenschappelijken arbeid, dat hem, op 15 Juli 1830, door den Senaat van de Hoogeschool te Leuven, honoris causa, het diploma van Philosophiae naturalis Doctor werd uitgereikt.

De door hem bewerkte 1ste afl. van het 2de deel van het „Woordenboek van Droogerijen” verscheen in 1842, terwijl het geheele werk, in 4 deelen, in 1856 is voltooid. Het 2de deel bevat 704 bladz.; het 3de deel 708 en het 4de of laatste deel 1024 bladz. In de voorrede vóór het laatste deel is door M. een supplement op het werk toegezegd, dat in tweemaandelijksche afleveringen zou verschijnen, maar waaraan geen gevolg is gegeven.

Behalve vele vertaalde geschriften en bijdragen in verschillende tijdschriften, bezitten wij van Meylink:

Schei-, Artsenij- en Natuurkundige Bibliotheek. 18 dln. 1824—1834.

Nieuwe Scheikundige Bibliotheek. 3 dln. 1835—1840.

Magazijn van Voorschriften. 1830.

Handboek ter herkenning van de echtheid en zuiverheid der in de Pharmacopoea Belgica voorkomende geneesmiddelen. 1832.

Handleiding voor apothekers-leerlingen. 1832.

Allereerste beginselen der Scheikunde. 1857.

Proeve eener verbetering van het Apothekerswezen. 1838.

Algemeene Natuurkunde voor de jeugd. In 1859 in derden druk uitgegeven.

Handleiding tot het vergulden en verzilveren. 1843.

De Analytische scheikunde. 1844.

Vermindering der bestaande apotheken. 1852.

Grondbeginselen van Natuur- en Scheikunde voor de jeugd. 1860.

C. M. van Dijk. Als tijdgenoot van Meylink, en niet minder verdienstelijk pharmaceut, moet de Utrechtsche Apotheker C. M. v a n D i j k genoemd worden.

Op 11 Januari 1797 te Utrecht geboren, werd van Dijk op zijn 21ste jaar aldaar tot apotheker bevorderd en weldra als deelgenoot in de zaak zijns vaders opgenomen.

Van Dijk was een hoogst bekwaam, practisch apotheker. Zijn laboratorium was bekend, zelfs buiten ons land, als een ware model-inrichting op pharmaceutisch gebied. Alle geneesmiddelen, die maar eenigszins buiten het bereik eener juiste beoordeeling vielen, werden in zijn laboratorium bereid. Hij was in Utrecht — zooals in Amsterdam de firma d'Ailly en zonen, en ook Nieuwenhuis en zoon — de eerste, die het sinds 1827 in gebruik gekomen kininesulfaat bereidde, maar ook de bereiding van Morphine, en van zoovele andere nieuwe, in die dagen in gebruik genomen geneesmiddelen, werd in zijn laboratorium beproefd en uitgevoerd.

Van Dijk achtte den stand van apotheker als een

edelen werkring, en daaruit ontsproot bij hem eene nauwgezetheid bij het gereedmaken van geneesmiddelen, die geen grenzen kende.

Vol liefde en toewijding voor zijn beroep, was het voor van Dijk een ergernis, zijn leven lang, dat de pharmaceutische opleiding in ons vaderland van regeeringswege zoo goed als geheel verwaarloosd was, en er harentwege geen enkele ernstige poging werd aangewend om in dien toestand verandering te brengen.

In alle opzichten was van Dijk, door zijn uitnemend voorbeeld, een voortreffelijke voorganger op pharmaceutisch gebied. Behalve zijn benoeming tot lid van onderscheiden geleerde Genootschappen, was hij sinds 1836 corresponderend lid der eerste klasse van het voormalig Koninklijk Nederlandsch Instituut, terwijl hem in 1851 de hooge onderscheiding te beurt viel, het lidmaatschap der Koninklijke Academie van Wetenschappen te Amsterdam te verwerven.

De Algemeene Konst- en Letterbode van 1822—1824 bevat van Van Dijk enkele opstellen over pharmaceutische en hygiënische onderwerpen, maar het was vooral aan zijn „Verhandeling over het gebruik der plantaardige en dierlijke kool,” uitgegeven in 1824, dat een zeer gunstige beoordeeling, ook in het buitenland, te beurt viel.

In het Letterlievend Maandschrift van 1825 verscheen van zijn hand: „Iets over den Braakwijnsteen en zijne bereiding volgens Drapier,” en „Iets over Cyanuretum Jodii.” In Meylink's Schei-, Artsenij- en Natuurkundige Bibliotheek van 1826 werd van hem opgenomen: „Bereiding van Aether nitricus door middel

van stoom; Beschrijving van een toestel om te filtreren; Bereiding van droog slijm van kweepitten," terwijl in de Bijdragen tot de natuurkundige wetenschappen van 1827 voorkomen: „Over het oleum Filicis maris" en: „Beschrijving van een verbeterd artsenijsmengkundig stoomwerktuig." Bovendien heeft van Dijk door tal van openbare voordrachten in verschillende Genootschappen voor zich zelve, en niet minder voor het vak, waarvan hij een der waardigste vertegenwoordigers kon genoemd worden, in ruime mate achting en waardeering mogen verwerven.

Van 1835 tot 1865 was van Dijk lid der Provinciale Commissie van geneeskundig onderzoek en toezicht te Utrecht, van welke betrekking hij zich, bij de invoering der nieuwe geneeskundige wetgeving, eervol, doch noode, zag ontheven.

Van Dijk overleed den 15^{den} September 1867 op ruim 70-jarigen leeftijd, omringd door zijn dierbare betrekkingen, van welke hij met zoo veel weemoed scheidde.

T. D. Vrijdag
Zijnen.

Ook omstreeks dezen tijd leefden en werkten in ons vaderland de welbekende Apothekers, namelijk: T. D. Vrijdag Zijnen, die als Chemist en Apotheker te 's-Gravenhage was gevestigd, en vooral door zijn uitgebreide kennis, in zake Kinabasten, heeft uitgemunt. In 1835 verscheen o.a. van zijn hand: „De in den handel voorkomende Kinabasten, pharmacologisch behandeld en toegepast op de soorten, welke in de Pharmacopoea Belgica vermeld zijn." In 1860 beschreef hij, op een voor hem eervol verzoek van Prof. Blume te Leiden, de aldaar in het Rijks-herbarium aanwezige

Kinabasten. Onder de 65 nummers waren toen reeds enkele basten van onze Indische cultuur opgenomen. Ook door buitenlandsche geleerden werd Vrijdag Zijnen vaak aangezocht tot het definiëeren van Kinasoorten.

Hij overleed, na een hoogst werkzaam en nuttig leven, op 27 Februari 1863, in 63-jarigen ouderdom.

J. J. Bruinsma, die als pharmaceut den echt J. J. Bruinsma. wetenschappelijken stand met waardigheid vertegenwoordigde, was gedurende 28 jaar Wethouder van Leeuwarden, de stad zijner inwoning.

Onderscheiden werken zagen van hem het licht, zooals Flora Frisica; Natuurkundige Plaatsbeschrijving van Friesland, uitgegeven door het Ministerie van Binnenlandsche zaken; alsmede Geschiedenis van het Stads-ziekenhuis te Leeuwarden, enz.

Bruinsma was Ridder en later Officier van de Eikenkroon. Hij overleed op 26 Maart 1885, in den ouderdom van ruim 79 jaar, na meer dan 60 jaren met de grootste toewijding en nauwgezetheid het vak te hebben uitgeoefend.

E. Bloembergen, die, insgelijks als apotheker E. Bloembergen. te Leeuwarden gevestigd, jaren lang als Wethouder en bovendien in vele andere betrekkingen, de belangen dezer stad uitnemend gediend heeft, was als bekwaam pharmaceut hoog aangeschreven.

Op gevorderden leeftijd tot Burgemeester van Leeuwarden gekozen, heeft hij die eervolle benoeming echter niet aangenomen. Hij overleed op 23 Juni 1881.

Onder de verdienstelijke pharmaceuten, van welke Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der Pharmacie. wij hierboven gewaagden, zijn Dr. B. Meylink en

C. M. van Dijk beiden werkzaam geweest als Hoofdbestuurders der op 28 April 1842 opgerichte „Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der Pharmacie.”

De eerste aanleiding tot stichting der Maatschappij is gelegen in de toen door alle vaderlandsche pharmaceuten sinds lang gewenschte herziening der geneeskundige Wetten, waarvoor eindelijk bij Kon. Besluit van 20 Nov. 1841 eene Commissie was benoemd, bestaande uit 4 Hoogleraren in de geneeskunde en 2 med. Doctoren, maar waarbij de apothekersstand niet was vertegenwoordigd, welk feit van pharmaceutische zijde niet ten onrechte als eene grievende achteruitzetting werd beschouwd.

Voorzeker waren ook de geneeskundigen van oordeel, dat de herziening der Wet van 1818 niet langer kon uitgesteld worden.

De wijzigingen immers, die in deze Wet waren aangebracht bij Kon. Besluit van 23 Nov. 1823 (toelating van officieren van gezondheid der landmacht tot de burgerpraktijk), en bij de Wet van 27 Maart 1838 (wijzigingen in de gecombineerde uitoefening van eenige takken der geneeskunde), hadden slechts ontevredenheid onder de vaderlandsche geneeskundigen gesticht. De verwarring, ontstaan door het overgroot aantal personen met allerlei bevoegdheden, was dan ook inderdaad niet gering.

De Nederlandsche apothekers daarentegen hoopten bij deze Wetsherziening bovenal op het tot stand komen eener beperking der toenemende kwakzalverij met geneesmiddelen, maar ook werden door hen uni-

forme en strengere eischen voor de toelating tot het vak, en vooral de wettelijke erkenning en handhaving hunner rechten verlangd.

Het te Amsterdam bestaande pharmaceutische leesgezelschap, onder bestuur van Prof. W. S. Swart, nam, op voorstel van zijn beide leden, F. J. Swartwout en A. H. Walter, het besluit om een adres te richten tot bovengenoemde Staatscommissie voor de herziening der geneeskundige Wetten, ten einde deze in te lichten aangaande de gebreken en de meest wenschelijke verbeteringen in de uitoefening der artsnijbereidkunst hier te lande.

Op aandrang van Dr. S. Sarphati — den welbekenden Amsterdamschen medicus en lid van genoemd leesgezelschap — werd besloten, ten einde bedoeld adres meer klem bij te zetten, vooraf te beproeven om eene vereeniging te stichten van Nederlandsche apothekers en andere belangstellenden in den bloei der pharmacie. Met medewerking van het tweede in Amsterdam toen bestaande pharmaceutisch leesgezelschap, onder het bestuur van den Apotheker D. Pas, werd, in eene gecombineerde vergadering, op 23 April 1842 gehouden, de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der Pharmacie opgericht en een voorgedragen concept-reglement, als provisioneele Wet der Maatschappij, met algemeene stemmen, aangenomen. Daarbij was de uitbreiding dezer vereeniging over het geheele land uitdrukkelijk bedoeld.

Als bestuurders der Maatschappij werden voor de eerste maal gekozen, de H.H.: Prof. W. S. Swart;

Eerste Hoofd-
bestuurder Maat-
schappij.

Apotheker D. Pas; Dr. S. Sarphati, en de Apo-

thekers T. Mastenbroek, J. F. C. Kerkhoff en F. J. Swartwout, waarvan de eerste als voorzitter, de volgende als onder-voorzitter, de derde als secretaris en de laatstgenoemde als thesaurier zouden fungeeren.

Het aantal leden, dat bij de oprichting slechts 29 bedroeg, nam spoedig toe, en was in Mei 1843 reeds tot 87 geklommen.

1e Algemeene
Vergadering
der Maat-
schappij.

Van October 1843 af werd de uitbreiding der Maatschappij over het geheele land voorbereid, met dit gevolg, dat op de eerste Algemeene Vergadering, gehouden te Amsterdam op 30 Juni en 1 Juli 1846, reeds de volgende Departementen vertegenwoordigd waren:

Amsterdam	met	110 leden,	opgericht	23 April	1842;
Utrecht	"	48	"	16	" 1844;
Delft	"	14	"	4 Juli	1844;
's Gravenhage	"	49	"	11	" 1844;
Leiden	"	29	"	29	" 1844;
Deventer	"	12	"	1 Aug.	1844;
Rotterdam	"	26	"	28 Dec.	1844;
Meppel	"	14	"	18 Febr.	1845;

zoodat de Maatschappij bij deze eerste Algemeene Vergadering acht Departementen met 278 leden telde.

Die vergadering werd gepraesideerd door den Apotheker D. Pas — Prof. Swart was afgetreden en tot honorair Hoofdbestuurder benoemd — terwijl voorts als Hoofdbestuurders tegenwoordig waren de H.H. Dr. Sarphati en de Apothekers Mastenbroek en Swartwout te Amsterdam; C. M. van Dijk te Utrecht; T. D. Vrijdag Zijnen te 's Gravenhage; P. J. Haaxman

te Rotterdam; P. J. Kipp te Delft en Dr. B. Meijlink te Deventer.

Door den Voorzitter werd op deze eerste vergadering een rede uitgesproken — op algemeen verlangen voor rekening der Maatschappij gedrukt — waarin de redenen werden ontvouwd, die tot oprichting der Maatschappij geleid hadden en gewezen werd, niet alleen op den betreurenswaardigen toestand waarin de Pharmacie in Nederland verkeerde, maar tevens op de voortdurende miskening, die de stand des apothekers hier te lande ondervond. Spreker haalde daarbij de woorden aan van Prof. G. J. Mulder, waarmede deze openlijk had verklaard, niet te weten, voor welken tak van wetenschap de meeste voorbereiding gevorderd werd: voor die der geneeskunde, of wel die der artseneijbereidkunde.

In het steeds heerschende overwicht van den geneesheer over den apotheker — traditie van vroegere tijden en toestanden — werd de oorzaak aangewezen der miskening van laatstgenoemden. Spreker achtte nu den tijd gekomen, dat de vaderlandsche artseneijbereidkunde zich moest verheffen boven alle veroordeel, en wees op zoovele verdienstelijke voorgangers in ons vaderland: Kastelein, Barneveld, Lauwerenberg en Reinwardt, die onvergankelijke eer voor de pharmacie hadden geoogst.

„Met moed dus volhard,” zoo eindigde spreker, „in het door ons begonnen werk! Met geestdrift voortgegaan, en, terwijl het tegenwoordige ons stof geeft tot tevredenheid, rustig de toekomst te gemoet.”

Deze eerste Algemeene Vergadering der Maat-

schappij slaagde uitmuntend en liet bij allen, die haar bijwoonden, den besten indruk achter. Wat haar bovendien veel aantrekkelijks verleende, was eene daarmede gepaard gaande tentoonstelling, samengebracht door verschillende inzenders, en omvattende, behalve schoone en zeldzame simplicia, ook een groot aantal nieuwe en fraai gekistalliseerde chemicaliën.

Als orgaan der Maatschappij werden Berichten uitgegeven, waarvan het eerste nummer op 1 Aug. 1845 verscheen, terwijl, volgens besluit van het Hoofdbestuur, ingezonden stukken van al te grooten omvang, zoolang de Maatschappij nog geen eigen Tijdschrift zou uitgeven, ter plaatsing werden gezonden aan het sedert 1844 onder redactie van P. J. Haaxman uitgegeven „Tijdschrift voor Schei- en Artsenijbereikunde.”

Aan het bij de oprichting der Maatschappij voorop gestelde voornemen, dat een adres zou ingediend worden bij de Staatscommissie voor de herziening der geneeskundige Wetten, kon geen gevolg worden gegeven, zoolang de Maatschappij niet als zedelijk lichaam door de Regeering was erkend — wat eerst geschiedde bij Kon. Besluit van 7 Jan. 1846 — zoodat bedoeld stuk in den vorm van een request, onderteekend door de toenmalige leden in hunne qualiteit van apothekers, bij den Min. van Binnenl. Zaken werd ingediend.

Rapport der eerste Commissie voor de herziening der Geneesk. Wet van 1818.

Had reeds de benoeming van de Commissie voor de Wetsherziening, onder de geneeskundigen en apothekers, tot allerlei opmerkingen en beschouwingen

in gedrukten vorm aanleiding gegeven, niet minder was dit het geval toen het ontwerp dezer Commissie bij de Regeering was ingediend, en in druk was verschenen.

De stukken, betreffende de hier bedoelde herziening der geneeskundige Wetten en Verordeningen, omvatten 4 lijvige 8° deelen, 1840—1845. Bij het Departement van Binnenlandsche Zaken werden in 1840—41 niet minder dan 26 adressen voor deze zaak ingediend. Ook vele pharmaceuten, hetzij persoonlijk, hetzij in vereeniging met vakgenooten, brachten hunne wenschen en bezwaren bij de Regeering in.

Zoo o.a. gaf de Leidsche apotheker Cats Smalenburg — de vroeger reeds genoemde schrijver van een Leerboek der Scheikunde — in het licht: *Bedenkingen omtrent de geneeskundige Staatsregeling, naar aanleiding van het Rapport der Commissie tot herziening van dezelve.* 1842.

De schrijver beschouwt het overgroot aantal apothekers in ons vaderland als een gevolg der bestaande wetsbepalingen. „Vóór 1804,” zegt hij, „moest men om zich te vestigen vooraf bij het college der stad zijn examen afleggen. Slechts in enkele steden, zooals in Gouda b.v., was de vestiging vrij gelaten. Na 1804, toen in ieder Departement eene Commissie van Onderzoek en Toevoorzigt was gevestigd, werd ieder tot het examen toegelaten en kon men zich overal onder het ressort der Commissie nederzetten. Het gevolg was, dat er een veel te groot aantal jongelieden den rang van Apothekers bekwam, en had men dien eenmaal, dan wilde men ook gaarne gevestigd zijn en geen

winkel kunnende kooopen, zette men een nieuwe op."

Vrij algemeen werd in dien tijd door de apothekers de meening gedeeld, dat beperking van het aantal apotheken, in verhouding tot het aantal inwoners in de verschillende steden, een dringende eisch moest geacht worden. En juist deze meening werd in het Ontwerp der Commissie gedeeld.

"Zoo men," luidt het aldaar, „van de apothekers de waarborgen verlangt, dat zij in de volle beteekenis van het woord hunnen pligt doen, moet men hen tevens tot deze pligtsvervulling in staat stellen."

De vermindering van het bestaande, veel te groote aantal apotheken zou volgens de meening der Staatscommissie wel niet anders dan door uitsterving kunnen plaats hebben, waarbij dan aan de weduwen, hetzij van Regeeringswege, hetzij uit een door de gezamenlijke apothekers bijeen te brengen fonds, eene billijke schadevergoeding zou moeten verstrekt worden.

Naast de vaststelling van een beperkt getal apotheken, verdedigde de Commissie tevens de noodzakelijkheid van het aannemen van een bepaalde taxe voor de geneesmiddelen. Het eene was van het andere onafscheidelijk.

De herziening der toen vigeerende Pharmacopoea Belgica achtte zij hoogst noodzakelijk en kon, naar hare meening, niet langer uitgesteld worden.

De beperking van het aantal apotheken werd, behalve door de meeste apothekers, ook door vele geneeskundigen, toen als het eenige middel erkend, dat verbetering zou brengen in den bedreigden toestand der vaderlandsche artseneijbereidkunst.

In één der Adressen van laatstgenoemde zijde, opgenomen in bovenvermelde Verzameling van stukken, leest men hieromtrent de volgende toelichting:

„Het getal der apotheken is thans in iedere plaats zoo zeer vermeerderd, dat het bestaan derzelve ten eenemale dreigt te gronde te gaan. De mogelijke bedoeling des Wetgevers, dat bij meerdere concurrentie de prijs der geneesmiddelen zoude worden verlaagd, wordt door de ondervinding tegengesproken, daar zonder ruime winsten het kleine debiet geen genoegzaam bestaan oplevert; te meer daar de meer eenvoudige geneeswijze, de inrichting der zoogenaamde fondsen of bussen, de vroegere winsten der apothekers hebben doen ophouden. Het gevolg van dezen staat van zaken is, dat bijna ieder apotheker zich op de bereiding van geheime geneesmiddelen, likeuren, reukwerken enz. toelegt, en alle aanleiding wordt gegeven, om geneesmiddelen van de minste hoedanigheid af te leveren, in- en uitwendige geneesmiddelen op eigen gezag toe te dienen, vervalsching en andere verkeerdheden te begaan. Ten einde nu deze misbruiken, die door het Geneeskundig toezigt zoo uiterst moeilijk zijn te voorkomen, tegen te gaan, bestaat er geen beter middel dan, door beperking van het aantal apotheken in eene plaats, aan de eigenaars een behoorlijk bestaan te verzekeren, hetwelk overeenkomt met de wetenschappelijke vorming, die hunnen stand boven dien van den winkelier verheft, en hun, zooals dit reeds lang buiten 's lands geschiedt, eene plaats in den geleerden stand inruimt.”

De arbeid van deze Staatscommissie, op vele pun-

ten heftig bestreden, vond ook overigens weinig instemming en werd, bij de behandeling daarvan in 1844, door de Tweede Kamer verworpen.

In 1848 benoemde de Regeering andermaal eene commissie voor hetzelfde doel, waarin nu ook de beide Hoogleeraren, G. J. Mulder te Utrecht, en J. van Geuns te Amsterdam, zitting hadden. Beiden hadden in de „Bijdragen tot de Geneeskundige Staatsregeling” die van 1842—1845 in den vorm van 3 lijvige boekdeelen in het licht verschenen, op talentvolle wijze geijverd voor dit zoo uitnemende volksbelang.

Doch ook deze Commissie was niet veel gelukkiger met haar ontwerp. De omstandigheden van het jaar 1848, met hare ook voor ons vaderland nog in latere jaren zoo beteekenende gevolgen, droegen daar veel toe bij. Ook dit wetsontwerp, in 1850 door de Regeering ingediend, deelde hetzelfde lot als dat van 1844.

2e Alg. Verg.
der Maatschap-
pij.

De tweede Algemeene Vergadering van de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der Pharmacie werd gehouden te Amsterdam, op 30 Juni en 1 Juli 1847. Ook deze werd door den verdienstelijken Pas gepraesideerd. In zijn openingsrede herdacht hij het verlies, dat de Maatschappij had geleden door het ontijdige afsterven van één harer stichters en ijverigste voorstanders, haren eersten voorzitter, den waardigen Amsterdamschen Hoogleeraar Swart.

Voorts merkte hij met groote voldoening op, dat de door de leden der Maatschappij ingestelde onderzoekingen betrekkelijk reeds menigvuldig waren, dat

tal van misbruiken vernietigd en vele verbeteringen waren ingevoerd, terwijl ook eene meer innige verbroedering tusschen de beoefenaren der Pharmacie viel op te merken.

Ook deze vergadering werd, zooals nog vele jaren later geschiedde, opgeluisterd door eene tentoonstelling van fraaie en zeldzame grondstoffen en van utensiliën.

Het aantal Departementen was nu met drie toegenomen, namelijk:

Goes	met	9 leden,	opgericht	22 Mei	1846;
Gouda	"	13	"	5 Juli	1846;
Alkmaar	"	8	"		1847.

Het aantal leden der Maatschappij bedroeg nu 324.

In de derde Algemeene Vergadering der Maatschappij, gehouden op 3 Aug. 1848 te Amsterdam, werd ^{3e Alg. Verg. der Maatschappij.}

de grievende teleurstelling uitgesproken, dat ook in de nu ten tweedemale benoemde Commissie voor de herziening der Geneesk. wetten, andermaal geen apotheker zitting had, en er dus aan het vroeger ingediende Adres ter dezer zake door de Regeering geen gevolg was gegeven, wat geheel en al in strijd was met de stellige belofte van den toenmaligen Minister van B. Z. Nu werd besloten dat de Maatschappij zich zou wenden tot Z. M. den Koning, en dit geschiedde bij een op 30 Aug. 1848 door D. Pas als Voorzitter en door P. J. Swartwout als Archivaris onderteekend stuk.

Het blijkt niet, dat op dit Adres ooit eenig antwoord bij de Maatschappij is ingekomen; wel dat de toen tijdelijke Minister van B. Z. bij het ontvangen van een afschrift van bedoeld stuk, het voornemen der Regeering had te kennen gegeven om het door de

Staatscommissie in te dienen Rapport aan de specialiteiten der geneeskunde ter fine van onderzoek en advies ter hand te stellen.

G. J. Mulder. Reeds met enkele woorden werd, bij de oprichting en den werkring van de Klinische school te Rotterdam, onze landgenoot G. J. Mulder herdacht, dien wij nu in 1841 als Hoogleeraar in de Scheikunde aan de Utrechtsche Academie met roem werkzaam zien. Mulder was, toen hij te Utrecht zijn ambt aanvaardde, 39 jaar. De Senaat van de Academie te Groningen verleende hem, omstreeks dien tijd, honoris causa het doctoraat in de Wis- en Natuurkunde. Zijn verder leven als Hoogleeraar omvat een 27-jarig tijdvak, dat in alle opzichten als welbesteed en hoogst verdienstelijk moet gewaardeerd worden.

Mulder heeft hier te lande de scheikunde als wetenschap tot eene belangrijke hoogte opgevoerd, en zich vooral op het gebied der organische chemie een grooten naam verworven.

Tal van door hem uitgegeven boeken en periodieke geschriften getuigen van zijn onvermoeide werkkraft. Ook de ontwikkeling der vaderlandsche pharmacie heeft in Mulder een harer beste en krachtigste voorstanders en verdedigers gevonden. Meer dan iemand, onder de deskundigen van zijn tijd, heeft hij het denkbeeld voorgestaan om de opleiding van de apothekers in streng wetenschappelijken zin te leiden.

De reeds vermelde „Bijdragen tot Geneeskundige Staatsregeling, 1842—1845”, bevatten van zijn hand in verlerlei vorm de meest sprekende bewijzen van

bovengenoemd streven. Onder den titel „Apothekersstand”, bevat reeds het 1ste deel van genoemd werk een helder betoog over de noodzakelijkheid, om de pharmaceuten aan de Hoogescholen te onderwijzen.

„Wanneer wij ons,” schrijft Mulder, „de vraag voorhouden: waarom zullen de Artsenijbereidkundigen bij ons geen Hooger onderwijs genieten, evenals zij dat in sommige andere staten doen? kunnen wij daarop geen antwoord geven. De stand is eervol, wanneer hij goed wordt bekleed en men niet een onbepaald aantal apothekers toelaat. Wil men dien stand goed vertegenwoordigd zien, dan moet er gezorgd worden, dat de Apothekers eene academische opvoeding hebben genoten en met de Geneeskundigen op denzelfden trap van ontwikkeling staan. Aan hem, die meent dat de Pharmacie niet behoort tot de vakken van Hooger onderwijs, antwoorden wij, dat hij met den tegenwoordigen stand van die wetenschap niet bekend is.”

„Tot nu toe (1842),” zoo vervolgt Mulder, „ontvingen de apothekers óf geen, óf geen goed onderwijs en het is daarom natuurlijk, dat er omtrent geen kundige pharmaceuten in ons land gevonden worden.

De leden der Provinciale commissiën, die de achter de toonbank opgevoede pharmaceuten moeten examineren, zijn alweder pharmaceuten, die, met weinige uitzonderingen, ook al geene betere opleiding genoten hebben.”

„Alleraardigst,” schrijft Mulder, „waren die examina voor sommige commissiën. Degene, die vragen, en degene, die antwoorden moest, wisten het geen van beiden. Wat nu gedaan? Voor de simpliciakast werd

een geruime tijd doorgebracht en gevraagd: Hoe heet die wortel, dat kruid, die bast? Van afkomst, van bestanddeelen, van verwisselingen, van onderkenningmiddelen, van soorten, daarvan werd niet gesproken, en gebeurde het dat de examinandus daarvan iets wist, en er iets van vermeldde, zoo is het ons bekend, dat de examiner bestraffend toevoegde, dat hij daarover niet gevraagd had. Met zalven en pleisters werd eenige tijd zoek gebracht, het systeem van Linnaeus en een paar planten naar platen gevraagd, onder eenen Medicinæ Doctor eenige regels van de Latijnsche pharmacopee vertaald — en het examen was afgehoopen.

Wil men aanmerken, dat het in sommige commissiën beter werd afgenomen, dan wij uit eigen ondervinding mededeelden, zoo willen wij dit gelooven, ja, zijn daarvan overtuigd. Maar men geloove dan tevens, dat het ook nog veel slechter geschiedde, dan wij zoo even hebben medegedeeld. In elk geval is het onbetwistbaar zeker, dat het examen niet goed konde wezen, omdat het onderwijs dat de examinandi hadden ontvangen, nergens goed was. Behalve de geneeskundige school te Rotterdam is er geene opgericht met eenen goeden, op de hoogte der wetenschap ingerichten Hortus; geene met een Laboratorium voorzien, waarin practisch onderwijs in Schei- en Artsenijbereikunde gegeven kan worden. Door het bezit van beide heeft de Rotterdamsche school eenige weinige kundige pharmaceuten opgeleverd. Doch diezelfde school is sedert lang in verval. En zie nu eens in Pruissen. In Giesen arbeiden thans 50 jongelieden en onder deze

de meeste pharmaceuten, terwijl er in Göttingen thans 41 in het laboratorium werkzaam zijn.

Het is tijd de regten van den apothekersstand op waardige wijze bij de Hooge Regeering te doen gelden, opdat niet langer een apotheker beschouwd worde met winkeliers gelijk te staan, maar hem de rang verzekerd worde, die hem toekomt en dien hij bekleeden moet, zal hij tot welzijn der maatschappij werkzaam zijn."

Ook in een lateren arbeid in dezelfde „Bijdragen" heeft Mulder, onder den titel „Over de opvoeding van den Apotheker", op verdienstelijke wijze het groote belang eener degelijke opleiding van de vaderlandsche apothekers verdedigd.

„Een kundig pharmaceut," zegt Mulder aldaar, „is scheikundige in den ruimsten zin des woords en verdient daarom juist zooveel achting, als deze groote onoverzienbare wetenschap thans afeischt van hen, die haar van nabij kennen.

Kan men het nu niet met minder doen? zeker, men kan ook wel den geneesheer te huis laten en sterven zijnen natuurlijken dood. Maar vraagt men een kundig geneesheer bij zieken, dan kan men het niet met minder doen dan met eenen kundigen en eerlijken pharmaceut.

Waar kan men alleen tot dien trap van beschaving opklimmen, die gevorderd wordt, om dien stand eere en geene schande aan te doen?

Hoe wij de zaak ook bezien, wij komen altijd daarop terug: Pharmacie behoort tot Hooger onderwijs; aan dezelfde scholen, waar de Geneeskundige

opgeleid wordt, moet ook het onderwijs voor de Pharmaceuten gebragt worden."

Ook in dit verdere hoogst belangrijke betoog, dat de verschillende studievakken voor de opleiding van den apotheker uitvoerig beschrijft, komt de innige overtuiging van den schrijver in deze zaak helder uit, en alleen reeds met die stukken heeft Mulder de Nederlandsche pharmacie in den besten zin gebaat.

Warmere verdediging van haar rechten was nog nimmer in ons vaderland, van zulk een plaats en op zulk eene wijze, gehoord.

Onze Regeering heeft dit streven van Mulder niet geheel onopgemerkt gelaten. Van 1845 af werden onder zijn leiding de apothekers voor den militairen dienst in onze koloniën opgeleid en, nog vele jaren na zijn aftreden als Hoogleeraar in 1868, werden zij door hem geëxamineerd en ter benoeming voorgedragen.

Ofschoon het erkend moet worden, dat het belang der jongelieden die deze loopbaan kozen, nog beter gediend ware geweest door hen tevens in het bezit te brengen van het diploma van burger-apotheker hier te lande, moet toch dankbaar vermeld worden, dat hunne opleiding voortreffelijk is geweest en daardoor een aantal van bekwame mannen voor den dienst onzer koloniën zijn gevormd.

Commissie voor de Pharmacopoea Neerlandica van 1851. Naast de onder de deskundigen algemeen erkende behoefte aan eene nieuwe geneeskundige Staatsregeling, werd ook de vervanging der sinds 1823 in ons land vigeerende pharmacopoe met aandrang begeerd. Uitstel in deze was niet langer te verdedigen en dit

werd ook door de Regeering erkend. Bij Kon. Besluiten van 21 Augustus en 26 September 1842, werd de vervaardiging eener nieuwe pharmacopee opgedragen aan eene Commissie, bestaande uit de Hoogleeraren A. H. van der Boon Mesch te Leiden, G. J. Mulder te Utrecht, Claas Mulder te Groningen, W. H. de Vriese en C. Pruijs van der Hoeven te Leiden, G. B. C. Suringar en den Apotheker A. J. d'Ailly, beiden te Amsterdam.

De benoeming van het laatstgenoemde lid dezer Commissie was in vele opzichten voor de Nederlandsche apothekers eene verrassing. Daarmede toch werd dan eindelijk erkend, dat de practische pharmacie bij een dergelijken arbeid moest vertegenwoordigd zijn, en ofschoon een „dankbaar maar niet voldaan” van pharmaceutische zijde volkomen juist op deze benoeming paste, werd die van den gunstig bekenden pharmaceut d'Ailly toch algemeen met instemming opgenomen.

A. J. d'Ailly.

Hoogst waarschijnlijk heeft de Hoogleeraar G. J. Mulder op deze benoeming aangedrongen. Deze toch was met d'Ailly zeer bevriend, en waardeerde hem niet alleen als bekwaam apotheker, maar tevens als veelzijdig ontwikkeld natuurkundige.

De naam van d'Ailly had ook onder de apothekers een goeden klank.

De vader, A. d'Ailly, had van 1790 af de Amsterdamsche fabriek van chemicaliën van den vroeger vermelden Apotheker P. Schonk voortgezet, die later door zijn beide zonen, A. J. en B. H. d'Ailly, werd gedreven. Zij waren bekwame, recht practische phar-

maceuten. In hun laboratorium, en in dat van den Amsterdamschen Apotheker F. L. A. Nieuwenhuijs, werd hier te lande het eerst de kinine op groote schaal bereid, welke bereiding, in den vorm van het welbekende zwavelzure zout, sinds 1850 ongeveer in uitsluitend daartoe bestemde in Frankrijk, Duitschland en Engeland gevestigde fabrieken werd gevolgd, en zulk een verbazenden omvang heeft verkregen.

A. J. d'Ailly verloor in 1809, ten gevolge eener ontploffing van knalzilver, zijn rechterhand. Een geringe hoeveelheid, ongeveer 2 drachmen, bewaard in een glazen stopfleschje, had waarschijnlijk bij het verbruik, een gering spoor tusschen hals en stop achtergelaten, voldoende om bij de daarop gevolgde opening van het fleschje, den ganschen inhoud te doen ontploffen en d'Ailly vreeselijk te kwetsen. Zijn rechterarm werd tot boven den elleboog weggenomen, waardoor de werksame man van een voor hem bijna onmisbaar lichaamsdeel werd beroofd. Toch ging zijn lust en ijver voor wetenschappelijk onderzoek niet verloren. Van 1835 af was hij lid der Provinciale Commissie van geneeskundig Onderzoek en Toevoorzicht. Op het gebied der dierkunde verwierf hij zich ook een goeden naam. In 1847 viel hem de onderscheiding te beurt der benoeming tot lid van het Nederlandsch Instituut van Wetenschappen (later de Koninklijke Academie van Wetenschappen.)

Vooral aan het in dien tijd gewichtige vraagstuk eener mogelijke omzetting van cinchonine in kinine, heeft d'Ailly met grooten ijver gewerkt en daaromtrent belangrijke mededeelingen in het Instituut open-

baar gemaakt. Ook bij deze taak was G. J. Mulder zijn hooggeschatte raadgever.

d'Ailly overleed, na een nuttig en werkzaam leven, in 1851 op den leeftijd van 58 jaren.

De Commissie voor onze derde landspharmacopee — Pharm. Batava, Belgica en nu Neerlandica — heeft, onder den beheerschenden invloed van haar medelid G. J. Mulder, een voor dergelijk boek zeer eigenaardigen arbeid geleverd, waarin meer de strekking van een leerboek dan wel juist van een wetboek is uitgedrukt, en waardoor die pharmacopee dan ook een tot dusver voor zulk een werk ongekenen omvang van ongeveer 600 pag., groot 8°, had verkregen.

Pharmacopoea
Neerlandica,
1851.

De gansche artsenijschat is verdeeld in „Ruwe artsenijstoffen, scheikundige bereidingen en pharmaceutische of galenische geneesmiddelen.” Voor deze laatste groep werd de verdeeling uit de „Traité de Pharmacie par Soubeiran” gevolgd, berustende, althans wat de geneesmiddelen voor inwendig gebruik betreft, op den aard der bewerking, die bij hunne bereiding gevolgd werd.

Het leerende en opbouwende karakter dezer landspharmacopee heeft voorzeker voor de Nederlandsche Pharmacie van dien tijd veel goeds opgeleverd en tot velerlei proefneming en waarneming geleid.

Naast hare voorgangster van 1823 wijst zij, in groote omtrekken, den rusteloozen vooruitgang der wetenschap aan, waardoor de kennis der grondstoffen en de bereiding der geneesmiddelen op uitnemende wijze is gebaat. Het licht, dat van Berzelius en zijn medewerkers was uitgegaan, had in dat tijdvak van 25 jaar, tot de vruchtbaarste inzichten en ontdekkingen gevoerd.

Niettemin bleven er nog tal van hoogst belangrijke vraagstukken aan de orde, die het best begrepen worden, indien de tegenwoordige wetenschap, vooral die der scheikundige plantenbestanddeelen, getoetst wordt aan hetgeen deze eerste Nederlandsche pharmacopee in dat opzicht openbaar maakte.

Om dit in een enkel sprekend voorbeeld hier duidelijk te maken, behoeven wij slechts het zoo belangrijke artikel Opium aldaar op te slaan, alwaar in 70 regels, meer dan uitvoerig, de uiterlijke eigenschappen beschreven, en als voornaamste kenmerken meconiumzuur en morphine genoemd worden.

De aanwezigheid dezer laatste moest blijken door, bij het geconcentreerde waterige aftreksel, eene kleine hoeveelheid ammonia te voegen, het neêrslag te verzamelen, af te wasschen met water, en te vermengen met stijfelpap en ioodzuur. „De aanwezigheid van morphine,” zegt deze pharmacopee, „blijkt dan door de violette kleur van de stijfsel.”

Van die kleurreactie af, tot onze tegenwoordige morphine-bepaling, lag toen inderdaad nog een lange weg!

De arbeid der genoemde Commissie, op 20 October 1842 aangevangen, was op 13 December 1845 voltooid, maar ten gevolge der moeielijke tijdsomstandigheden werd de uitgave der nieuwe pharmacopee voortdurend vertraagd. Nog in 1848 werd de Commissie in de gelegenheid gesteld haar werk te herzien, en, eerst in 1851, volgde de uitgave, die met zooveel ongeduld reeds jaren lang verwacht was. Zij verscheen onder de titels van *Pharmacopoea Neerlandica* en *Nederlandsche Apotheek*.

In de vakliteratuur van die dagen werd de nieuwe pharmacopee van 1851 met groote belangstelling behandeld.

„Men kan,” schreef de verdienstelijke redacteur van het vroeger reeds genoemde, doch nu getitelde: „Tijdschrift voor wetenschappelijke Pharmacie”, de bekwame Apotheker P. J. Haaxman te Rotterdam, „de verschijning der pharmacopee als een gewichtige gebeurtenis beschouwen in de geschiedenis der Pharmacie in Nederland.”

Ook een jeugdige te Rotterdam gevestigde Apotheker, ^{H. Kloete Nortier.} H. Kloete Nortier, schreef in 1852 eene van veel zaakkennis getuigende brochure, getiteld: „Bij de doorbladering der Pharmacopoea Neerlandica,” waarin hij, bij veel goeds, ook hier en daar gebreken in het nieuwe wetboek aanwees

Deze arbeid lokte een critiek uit van den Hoogleraar G. J. Mulder, geplaatst in het „Nederlandsch weekblad voor geneeskundigen” die door Nortier aldaar werd beantwoord.

In 1852 gaf Nortier zijn „Handleiding ter beproeving der geneesmiddelen in verband met de Pharmacopoea Neerlandica” in het licht.

Maar, behalve deze geschriften, hebben wij van hem een lange reeks van allerlei onderzoekingen op pharmaceutisch gebied, die voor het meerendeel eene plaats vonden in het bovengenoemde Tijdschrift van Haaxman, en N. als een hoogst verdienstelijk en wetenschappelijk apotheker doen kennen.

Nortier was in 1826 geboren, en van 1843 af leerling in de apotheek van Dr. J. E. de Vrij, door wien

hij practisch en theoretisch, ook als zijn leerling aan de Rotterdamsche geneeskundige school, werd gevormd. In 1846 werd N. te Dordrecht, na een buitengewoon voldoende examen, tot apotheker bevorderd, bleef in dezelfde apotheek werkzaam en werd in 1850, toen de Vrij zich onverdeeld aan het onderwijs wilde wijden, zijn opvolger.

Reeds in 1848 gaf N. zijn „Catechismus der Plantkunde” in het licht, voorzien met een aanbevelend voorwoord van een zijner vroegere leermeesters, Dr. F. A. W. Miquel, en ongestoord volgde na dien tijd de mededeeling zijner vele onderzoekingen en ervaringen, tot hij in 1862 op den jeugdigen leeftijd van 36 jaar aan zijn huisgezin en aan de wetenschap ontviel.

„De maatschappij verloor met Nortier,” zoo sprak de Voorzitter van het Departement Rotterdam der Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der Pharmacie, H. G. Eshuis, aan het voor N. geopende graf, „een waardig lid; de wetenschap een warm voorstander, en wij, zijn kunstbroeders, een medewerker van uitstekenden ijver en van groote bekwaamheid!”

Nortier was jaren lang bestuurslid van het genoemde Departement, en lid van het Bataafsche Genootschap der proefondervindelijke wijsbegeerte te Rotterdam.

De Rotterdamsche Apotheker A. T. van der Vliet bewerkte in dien tijd voor de pers: „Tafel voor het pharmaceutisch laboratorium naar de Pharmacopoea Neerlandica,” Rotterdam 1852, klein fol., terwijl door eene „Vereeniging tot beoefening van practische scheikunde te Nijmegen” in 1853 werd uitgegeven: „De

Pharmacopoea Neerlandica en Pharmacopoea Belgica, onderling vergeleken." 8°.

Ook door Dr. M. J. Cop, Hoogleeraar aan het Athenaeum te Deventer, werd in 1853 uitgegeven: „Aanteekeningen op de Pharmacopoea Neerlandica.”

Dr. M. J. Cop's
Commentaar op
de Pharm. Neer-
landica.

Van het 1ste deel van dit werk verschenen 3 afleveringen, en wel van af Sulphur vulgare tot Semen Cinae, terwijl van het 2de deel — 1858—1861 — 2 afleveringen zijn uitgegeven, beschrijvende Sulphur depuratum tot en met Acidum nitricum.

Het werk is veel te breed opgezet, en de schrijver had daarbij kennelijk over te weinig practische ervaring te beschikken, zoodat de meeste proefnemingen nog tijdens de bewerking moesten ingesteld worden.

Dr. C. A. J. A. Oudemans, dien wij sinds 1849 aan de Geneeskundige school te Rotterdam werkzaam zagen, en die, in 1850, als leiddraad bij zijn botanisch onderwijs, eene vertaling in het licht gaf van het boek van den Duitschen Hoogleeraar Dr. Moritz Seubert, onder den titel van „De Plantenkunde, algemeen bevattelijk voorgesteld, Utrecht 1850”, gaf in latere jaren aan genoemde School ook de door Dr. de Vrij verstrekte lessen in de Pharmacognosie. In 1854—56 bezorgde Dr. Oudemans voor de pers zijn voortreffelijk boek: „Aanteekeningen op het systematisch- en pharmacognostisch botanisch gedeelte der Pharmacopoea Neerlandica. Met een atlas van 2 morphologische en 35 anatomische platen, door M. Michielsen.”

Dr. C. A. J. A.
Oudemans.

Het pharmacognostisch onderwijs in ons vaderland is aan Oudemans veel verplicht. Hij toch heeft, naar het in dien tijd gegeven voorbeeld van buitenlandsche

geleerden, als Schleiden, Weddell en vooral van Schacht, in ons vaderland het eerst den microscoop aanbevolen als een onmisbaar werktuig voor de juiste kennis en de onderscheiding der plantaardige geneesmiddelen, waarmede hij onder ons, voor dit deel der wetenschappelijke en practische pharmacie, een nieuw tijdperk van ontwikkeling heeft geopend.

Naast zijn voorgangers aan de school te Rotterdam :

Dr. W. H. de Vriese. Dr. W. H. de Vriese, den schrijver o. a. der „Plantenkunde voor Apothekers en Artsen of Beschrijving der geneeskrachtige Planten naar de natuurlijke Familiën van het Plantenrijk.” Leiden 1835 8°. 2 dln.

Dr. F. A. W. Miquel. en van Dr. F. A. W. Miquel, den talentvollen ontwerper o. a. van het welbekende boek: „Noord-Nederlandsche vergiftige gewassen.” Amsterdam 1836. 8°, en van het „Leerboek der Artsenijgewassen.” 1838, waarvan een 2de uitgave in verband met de Pharmacopoea Neerlandica in 1859 verscheen, naast deze mannen heeft Oudemans, vooral ook als Hoogleeraar te Amsterdam, het botanisch-pharmaceutische onderwijs in ons vaderland belangrijke diensten bewezen.

Het midden der 19de eeuw was inderdaad voor de uitbreiding der natuurwetenschappen, en in het bijzonder voor die der Pharmacie, in alle opzichten belangrijk. De lust tot studie en onderzoek, ook van buiten ons vaderland opgewekt en aangemoedigd, uitte zich in die jaren op uitnemende wijze.

Mohr's Pharm. Techniek.

Het voor de pharmaceutische techniek zoo uitnemende boek van Dr. F. Mohr, den gunstig bekenden Duitschen Apotheker, toen „Assessor bij het Kon. Pruisisch medicinaal college te Coblenz”, later Hoog-

leeraar in de Pharmacie te Bonn, werd na de 1ste oorspronkelijke uitgave vertaald door den Gouda'schen Apotheker A. A. G. Iterson, en in 1848 uitgegeven onder den titel van „Werktuigkunde voor den apotheker of beschrijving en afbeelding der werktuigen in de apotheek en in het laboratorium.” In 1853 volgde er van dit werk een 2de Duitsche uitgave, en in 1866 nog een derde vermeerderde en verbeterde druk. Ook een Engelsche overzetting verscheen in 1849.

De Delftsche Apotheker P. J. Kipp bezorgde in hetzelfde jaar de vertaling van: „Het scheikundig onderzoek met de blaaspijp, door Prof. C. F. Plattner.” Naar de 2de Hoogduitsche uitgave. Delft 1850.

De verdienstelijke Apotheker J. P. C. van Tricht te ^{Apotheker van Tricht.} Arnhem, vertolkte in onze taal het voortreffelijke en recht practische werk van Dr. G. C. Wittstein, „Apotheker en praeparator aan het pharmaceutische Instituut der Kon. Akademie te Munchen” onder den titel van „De bereiding en onderzoeking van schei- en artsenijs-bereidkundige praeparaten.” Arnhem, 1846. 8°. De vertaler heeft dezen arbeid opgedragen „aan zijn hooggeschatten vader, sedert 35 jaren, onvermoeid werkzaam als beoefenaar der schei- en artsenijsbereidkunde.”

In 1856 gaf van Tricht de vertaling in het licht van het bekende werk van den Duitschen Hoogleeraar Fr. Jul. Otto, getiteld: „Handleiding ter opsporing van vergiften,” terwijl hij in hetzelfde jaar nog met Dr. J. J. Woltersom de bewerking aanving der zeer omvangrijke uitgave: „Woordenboek der zuivere en toegepaste scheikunde.” 12 dln. met pl. 4°.

Van af het 2de deel van dit werk, dat in 1857 is uitgegeven, heeft van Tricht verder den geheelen arbeid alleen verricht. Het laatste deel verscheen in 1870.

Apotheker
Reudler.

De Haarlemsche Apotheker J. F. L. Reudler, die in 1855 het onderwijs aan de klinische school te Haarlem van Beets overnam, wien hij reeds voor dien tijd bij zijn onderwijs ter zijde stond, schreef in 1854 zijn „Inleiding tot beoefening der Pharmacie.” 8°. 268 bladz. Dit boek is verdeeld in zes hoofdstukken, waarin gehandeld wordt: „over de Pharmacie in het algemeen en over hare hulpwetenschappen; Natuurkunde; Scheikunde; Plantenkunde; Dierkunde; Pharmacie.”

Toen de School te Haarlem in 1865 werd opgeheven, was Reudler reeds eenige jaren vroeger overleden, en door den eveneens te Haarlem gevestigden Apotheker H. Broos opgevolgd.

Kinacultuur
op Java.

Eene voor ons vaderland zeer belangrijke zaak kwam in dezen tijd tot beslissing, namelijk de cultuur van den Kinaboom op Java.

Verschillende deskundigen hadden reeds van 1830 af bij onze Regeering op deze onderneming aangedrongen, tot eindelijk de Minister Pahud in 1851, ook nog aangespoord door allerlei, toen op nieuw verspreide berichten over het uitroeien der kinaboomen in Zuid-Amerika, deze belangrijke taak met groote toewijding aanvaardde.

In Juni 1852 werd aan den Duitschen botanicus J. C. Hasskarl, die reeds in dienst onzer Regeering bij den plantentuin op Buitenzorg werkzaam was, doch

in 1843 om gezondheidsredenen naar Europa terugkeerde, de zending opgedragen om in Zuid-Amerika kinazaden en planten te verzamelen en die naar Java over te brengen.

Deze gevaarlijke en moeitevolle opdracht heeft Hasskarl trouw volbracht en, trots alle bezwaren en teleurstellingen, heeft hij de voldoening mogen smaken de cultuur van den kinaboom op Java uitvoerbaar te hebben gemaakt.

De leiding der jeugdige, in de Preanger-regentschappen gevestigde onderneming bleef tot in 1856 aan Hasskarl opgedragen, maar ging toen, na zijn wegens ziekte gevolgd vertrek, op den Duitschen geoloog Dr. F. Junghuhn over, naast wien, in 1857, als Inspecteur voor scheikundige onderzoekingen, Dr. J. E. de Vrij werd benoemd.

Van de samenwerking dezer beide mannen had men hier te lande, en ook op Java, groote verwachtingen ten opzichte der oplossing van vele belangrijke cultuurvraagstukken, die het welslagen der onderneming niet weinig belemmerden en in gevaar brachten. Reeds in 1863 moest de Vrij echter om gezondheidsredenen naar het vaderland terugkeeren, terwijl Junghuhn op 24 April 1864 te Lembang op Java overleed.

Onder hunne opvolgers: K. W. van Gorkom (1863—1875) en later J. C. Bernelot Moens, beiden kweekelingen van G. J. Mulder en aanvankelijk als pharmaceuten voor den militairen dienst naar Java vertrokken, ging onze kina-cultuur, ook door een samenloop van gelukkige omstandigheden, een tijdperk van bloei en ontwikkeling te gemoet, waardoor ten slotte alle ver-

wachtingen werden bevredigd, en deze onderneming heeft doen worden, wat men bij hare invoering had voorspeld: „een parel aan de kroon van Nederland!”

In 1870 werd de eerste Java-kina, ten bedrage van 876 KG., te Amsterdam in veiling verkocht voor een netto opbrengst van *f* 1935, terwijl 10 jaar later aldaar 49,772 KG. werden aangebracht, die *f* 184,761 opbrachten.

Sedert 1873 is de aanplanting der verschillende Cinchona-soorten tot die der Ledgeriana, Officinalis en Succirubra beperkt, van welke de beide eerste voor fabrieksbasten in aanmerking komen, terwijl de laatste soort voornamelijk voor apotheekbast bestemd is.

4e Alg. Verg.
der Maatschap-
pij.

De Nederlandsche Maatschappij hield tot en met 1866 hare Algemeene Vergaderingen steeds te Amsterdam. De vierde Algemeene Vergadering werd in 1849 voor de laatste maal door den verdienstelijken Pas gepraesideerd. Bij zijn openingsrede verkeerde hij onder den indruk van de vele teleurstellingen, die de Maatschappij bij haar nog zeer kort bestaan reeds had ondervonden.

„Onze Maatschappij,” zoo sprak hij o.a., „moge dan miskend, en hare nuttige strekking betwijfeld worden, zij zal zich veilig boven die miskening verheffen kunnen, zoo lang het onbaatzuchtige harer bedoelingen blijken mag, door voor de belangen van allen, en niet voor die van eenige weinigen op te treden, en zij hare nuttige strekking bewijzen kan door hetgeen bij zoo geringe hulpmiddelen voortdurend in hare verschillende Departementen verricht wordt tot aankweeking van vriendschappelijken zin, verbreiding van

nuttige kennis en ontwikkeling van ware wetenschap.

De verslagen der verschillende Departementen liggen voor ons om te staven, dat men overal in dien geest werkzaam was. Het getal onzer leden is desniettemin op nieuw verminderd en het verlies van het Departement Goes zal dat getal voor het volgende jaar, zoo wij vreezen, nog meer doen inkrimpen. Ook daar toch schijnt door gebrek aan voldoende medewerking de opheffing onvermijdelijk te zijn."

In dezelfde vergadering werd Pas, hoe ook door de meeste Departementen op zijn herkiezing als Hoofdbestuurder was aangedrongen, bij zijne door hem doorgezette vervanging, met algemeene stemmen, tot honorair lid van het Hoofdbestuur benoemd.

Met zijn aftreden verloor de Maatschappij een wakker en krachtig Voorzitter, en een bezielend voorganger. Zijn opvolger was de Amsterdamsche Apotheker L. Alma, die reeds sinds lang zitting had in het Hoofdbestuur.

Op de jaren van krachtig optreden en moedig handelen volgde een kwijnend voortbestaan der Maatschappij, waardoor voor langen tijd haar aanzien en invloed is ondermijnd, en waardoor zij, ondanks het wetenschappelijke streven en werken van enkele Departementen en van vele leden, niet bereikte die uitbreiding en dien bloei, die door zoo velen verwacht was.

Van de oprichting der Maatschappij af hadden verscheiden leden door aftreding, en door later gevolgde herkiezing, vele malen zitting in het Hoofdbestuur.

Van de tweede Algemeene Vergadering af tot in 1873, werden in het Hoofdbestuur achtereenvolgend als nieuwe leden benoemd:

- 1847: L. Alma — Amsterdam;
 C. M. van Dijk — Utrecht;
 P. J. Haaxman — Rotterdam;
 P. J. Kipp — Delft;
 Dr. B. Meylink — Deventer.
- 1848: T. D. Vrijdag Zijnen — 's-Gravenhage.
- 1850: A. H. Walter — Amsterdam;
 J. Scheepers — Alkmaar;
 Prof. A. H. van der Boon Mesch — Leiden.
- 1852: Dr. J. E. de Vrij — Rotterdam.
- 1854: Prof. P. J. J. de Fremery — Utrecht;
 G. H. Hoorn — Amsterdam.
- 1855: J. F. Moet — 's-Gravenhage.
- 1857: P. Drooglever Fortuijn — Rotterdam.
- 1858: B. A. van Doorn — Amsterdam.
- 1860: A. J. Rijk — Amsterdam.
- 1861: J. C. F. Kerkhoff — Amsterdam.
- 1862: Dr. P. Ankersmit — Amsterdam;
 A. S. van de Moer — Deventer.
- 1863: C. H. van Ankum — Groningen.
- 1867/73: W. Robertson — Rotterdam.

Het getal leden, dat in 1847 nog 324 bedroeg, was in 1860 tot 200 gedaald.

Van de „Berichten der Maatschappij” werd de Eerste reeks met het einde van 1852 afgesloten, terwijl de Tweede volgrees de jaren 1853—1856 omvat. Van 1857 af werden deze opgenomen in het „Tijdschrift voor wetenschappelijke Pharmacie” onder redactie van P. J. Haaxman. De Derde volgrees omvat de jaren 1857—1866, en bevat vele resultaten van allerlei belangrijke onderzoekingen, en tevens verschillende wetenschappelijke mededeelingen, door de leden der Maatschappij. Zoo nam de 1ste volgrees 65, de 2de 93, en de 3de niet minder dan 165 inzendingen op.

Het Departement Rotterdam der Maatschappij ver-richtte in 1861 een nuttigen arbeid met het uitgeven van het algemeen in gebruik gekomen: *Compendium op de Pharmacopoea Neerlandica*. 1861 8°. Met deze uitgave was de uniformiteit bij de bereiding van een groot aantal geneesmiddelen op doeltreffende wijze verzekerd. Sedert het verschijnen toch der vigeerende pharmacopee waren een tiental jaren voorbij gegaan, waarin een groot aantal nieuwe geneesmiddelen en nieuwe dispenseervormen in gebruik waren gekomen.

Het werkje heeft veel nut gesticht en werd in 1867 reeds voor de 4de maal herdrukt.

In de Algemeene Vergadering van 1862 werd de Voorzitter Alma vervangen door het reeds vele jaren in het Hoofdbestuur zitting hebbende lid F. J. Swartwout, die jaren lang als Voorzitter werkzaam zou blijven.

Er is tot nu toe in dit werk geen aanleiding geweest om de verschillende strafbepalingen te vermelden, die tegen de vervalsching van levensmiddelen zijn uitgevaardigd, daar deze tot in het midden der 19de eeuw, hier te lande, slechts voor enkele voedingsmiddelen, inzonderheid voor vleesch en visch, waren bekend gemaakt.

Maatregelen
tegen verval-
sching van le-
vensmiddelen.

Nieuwenhuijs, in zijn bekende „Plaatsbeschrijving van Amsterdam,” in 1816 uitgegeven, betreurt het dat aldaar te dezer zake geen ruimer en beter toezicht wordt uitgeoefend, zoodat melk, karnemelk, kaas, boter; brood, meel en meer andere betekenende voedings-

middelen, bij verkoop, van elke controle omtrent hunne deugdelijkheid zijn vrijgesteld.

De ontwikkeling der microscopie en scheikunde, in onzen tijd, is ook voor het onderzoek der voedings- en genotmiddelen in het algemeen zoo uitnemend vruchtbaar geweest, dat zich allengs een in dien zin uitgebreide tak van toegepaste wetenschap en van techniek heeft ontwikkeld. Hiertoe hebben, naast de scheikundigen, de pharmaceuten in ons vaderland, maar ook vooral in Duitschland, Engeland en Frankrijk, op loffelijke wijze medegewerkt.

In Amsterdam werd de eerste „Verordening omtrent de keuring van levensmiddelen” in 1858 ingevoerd, die met wisselenden uitslag gedurende vele jaren is toegepast; ook weder werd opgeheven, maar ten slotte in 1867 heeft geleid tot eene in vele opzichten voor dit doel bevredigende regeling, waarbij tevens aan de inwoners, tegen geringe vergoeding, de gelegenheid werd aangeboden om de zuiverheid hunner levensmiddelen te doen onderzoeken.

Een scheikundige en een microscopist werden als stedelijke beambten met dien dienst belast, die echter in latere jaren uitgebreid en veel beter ingericht is.

Als scheikundige werd daarbij de op dit gebied zeer ervaren apotheker G. H. Hoorn benoemd, terwijl als natuurkundige, de ook als pharmacognost gewaardeerde Dr. D. J. Coster, zijn medewerking verleende.

Voortzetting der pogingen tot herziening der geneesk. wet van 1818. Na de verwerping ook van het tweede ontwerp voor eene geneeskundige staatsregeling in 1850, had de Regeering kennelijk den moed verloren om deze zaak

op nieuw in behandeling te nemen, hoe dringend zij ook mocht geacht worden. Eerst in 1857 werd een nieuw ontwerp bij de Tweede Kamer ingediend, dat bij de behandeling alweder verworpen werd. Nog weder vijf jaren gingen voorbij, toen eindelijk, bij Kon. Boodschap van 20 Juni 1862, een nieuw stel ontwerpen bij de Tweede Kamer werd ingediend, die, na het voorloopig verslag der Rapporteurs, in gewijzigden vorm in October 1863 op nieuw aangeboden en daarna nogmaals gewijzigd, eindelijk in openbare behandeling kwamen, en, op uitstekende wijze door den toenmaligen Minister Thorbecke verdedigd, ten slotte werden aangenomen. Deze strijd heeft 17 dagen geduurd. Zij ving aan op 7 Maart 1865, eischte veel toegeven en wijzigen, ook een onuitputtelijk geduld, en eindigde op 29 Maart 1865 met het gewenschte gevolg.

Geneeskundige
wetten van 1865.

In de Eerste Kamer werden deze Ontwerpen, op 31 Mei daaraan volgende, insgelijks aangenomen.

De uitslag der stemming in beide Kamers was als volgt:

Wet I: „regelende het geneeskundig staatstoezicht,” aangenomen in de 2de Kamer met 35 tegen 27 stemmen;

„ „ 1ste „ „ 26 „ 8 „

Wet II: „regelende de voorwaarden tot verkrijging der bevoegdheid van geneeskundige, apotheker, hulp-apotheker, leerling-apotheker en vroedvrouw,” aangenomen in de 2de Kamer met 38 tegen 28 stemmen;

„ „ 1ste „ „ 20 „ 13 „

Wet III: „regelende de uitoefening der geneeskunst,” aangenomen in de 2de Kamer met 37 tegen 29 stemmen;

„ „ 1ste „ „ 22 „ 10 „

Wet IV: „regelende de uitoefening der artsnijbe-
reidkunst,” aangen. in de 2de Kamer met 37 tegen 24 st.:

„ „ 1ste „ „ 27 „ 4 „

Bij Kon. Besluit van 3 Juni 1865 werd de invoering
dezer Wetten bepaald op 1 November 1865.

Zoo was dan eindelijk de taak, die 25 jaar aan de
orde was geweest, tot een goed einde gebracht en dit
resultaat was voor onzen bekwamen staatsman Thor-
becke, en voor het tweede ministerie onder zijne leiding,
een groote voldoening.

Intusschen waren er nu ook weder niet weinig des-
kundigen, zoowel geneesheeren als apothekers, die,
zelfs nog vóór de behandeling in de Eerste Kamer,
alle krachten hadden ingespannen om het tot stand
komen dezer wetten tegen te houden. Hunne bezwaren
betroffen bovenal de uitvoering van het geneeskundig
staatstoezicht, waarin zij een bron van voortdurende
moeielijkheden meenden te zien.

Daarentegen had een veel grooter aantal deskundi-
gen op het aannemen der wetten aangedrongen. Een
krachtig goed georganiseerd Staatstoezicht, dat ook de
belangen der volksgezondheid zou behartigen; omvang-
rijke en degelijke eischen tot het verkrijgen der ver-
schillende bevoegdheden, alsmede scherpe, goed uitge-
werkte bepalingen bij de uitoefening der verschillende
vakken, ziedaar, wat de meerderheid had verlangd en
nu eindelijk was verkregen.

De uitvoering der geneeskundige Wetten was van
nu af opgedragen aan Geneeskundige Inspec-
teurs met Adjunct-Inspecteurs en aan Ge-
neeskundige Raden.

Met bekwamen spoed werden achtereenvolgens de Besluiten uitgevaardigd, die het in werking treden dezer Wetten verzekerden.

Reeds bij Kon. Besluit van 21 October 1865 werden de Inspecteurs benoemd voor de zeven afdeelingen, waarin het Rijk daartoe was ingedeeld, terwijl bij Kon. Besluiten van 16, 17 en 20 December daaraanvolgend de geneeskundige Raden werden aangesteld.

Geneeskundige
Inspecteurs en
pharmaceutisch
personeel, be-
noemd bij de
invoering der
wetten van 1865.

De namen dezer Inspecteurs en Pharmaceutische leden zijn:

1. ZUID-HOLLAND:

Inspecteur: L. J. Egeling, te 's Gravenhage.

Raadsleden: 10 Geneeskundigen, 6 Apothekers en 4 Rechtsgeleerde, met evenveel plaatsvervangers.

Pharm. leden:

Plaatsverv. pharm. leden:

A. C. Cramer, te Rotterdam.	C. Bisschop, te 's Hage.
P. J. Haaxman, »	G. W. Boot, te Gorinchem.
W. Huygens Wz., te 's Hage	B. Eikma, te Rotterdam.
G. J. Jacobson, te Schiedam.	B. J. Fornaro, te Leiden.
A. van Scherpenzeel, te Schoonhoven.	J. C. T. Vigelius, te 's Hage.
C. C. Vorstman, te 's Hage.	Dr. J. E. de Vrij, te 's Hage.

2. NOORD-HOLLAND:

Inspecteur: Dr. J. Penn, te Amsterdam.

Raadsleden: 9 Geneeskundigen, 6 Apothekers en 4 Rechtsgeleerde, met evenveel plaatsvervangers.

Pharm. leden:

Plaatsverv. pharm. leden:

C. W. Bruinvis, te Alkmaar.	H. Broos, te Haarlem.
J. C. F. Kerkhoff, te Amsterdam.	J. Polak, te Amsterdam.
J. C. Kruseman, te Haarlem.	J. Sevenhuisen, te Helder.
D. Pas, te Amsterdam.	W. Stoeder, te Amsterdam.
A. Stellingwerff, te Amsterdam.	J. Swens, te Haarlem.
H. van Waesberge, te Hoorn.	J. Zoutmaat Brugman, te Amsterdam.

3. ZEELAND:

Inspecteur: Dr. Adr. A. Fokker, te Middelburg.

Raadsleden: 7 Geneeskundigen, 3 Apothekers en 1 Rechtsgeleerde, met evenveel plaatsvervangers (2 Apothekers, geen Rechtsgeleerde).

Pharm. leden:	Plaatsverv. pharm. leden:
J. J. A. Baert, te Middelburg.	P. M. de Ligny, te Middelburg.
S. G. N. van der Grijp, te Zierikzee.	H. P. Winkelman, te Vlissingen.
D. J. J. Marinissen, te Middelburg.	

4. FRIESLAND en GRONINGEN:

Inspecteur: Dr. W. H. Idzerda, te Leeuwarden.

Raadsleden: 10 Geneeskundigen, 5 Apothekers en 1 Rechtsgeleerde, met 9 plaatsv. Geneeskundigen, 4 plaatsv. Apothekers en 1 plaatsv. Rechtsgeleerde.

Pharm. leden:	Plaatsverv. pharm. leden:
C. H. van Ankum, te Groningen.	J. C. Bakker, te Oude-Pekala.
E. Bloembergen, te Leeuwarden.	H. Bennema, te Groningen.
J. J. Bruinsma, »	J. H. Berghuis Krak, te Veendam.
J. F. de Hosson, te Veendam.	J. Heemstra, te Workum.
P. van Kleffens, te Dokkum.	J. Mulder, te Franeker.
J. Post, te Groningen.	J. Posthuma, te Dragten.

5. OVERIJSEL en DRENTHE:

Inspecteur: Dr. L. Ali Cohen, te Groningen.

Raadsleden: 9 Geneeskundigen, 4 Apothekers en 1 Rechtsgeleerde, met 8 plaatsv. Geneeskundigen, 2 plaatsv. Apothekers en 1 plaatsv. Rechtsgeleerde.

Pharm. leden:	Plaatsverv. pharm. leden:
W. A. Dibbits, te Assen.	L. Ebbinge, te Meppel.
A. W. Kroon, te Deventer.	J. H. C. Nellensteijn, te Zwolle.
R. Meulenhoff, te Zwolle.	W. G. Top Jz., te Kampen.
E. P. Stheeman, te Meppel.	

6. GELDERLAND en UTRECHT:

Inspecteur: Dr. W. F. P. Kiehl, te s'Hage.

Raadsleden: 10 Geneeskundigen, 6 Apothekers en 1 Rechtsgeleerde, met 9 plaatsv. Geneeskundigen, evenveel plaatsv. Apothekers en 1 plaatsv. Rechtsgeleerde.

Pharm. leden :	Plaatsverv. pharm. leden :
P. G. van Anrooy, te Zalt-Bommel.	J. O. van Bijlert, te Nijmegen.
C. M. van Dijk, te Utrecht.	G. Duffer Blom, te Utrecht.
P. Hondius, te Amersfoort.	F. D. Fontein, te Utrecht.
G. van der Kaa, te Arnhem.	J. Hanekamp van Harinxma, te Utrecht.
R. J. Opwijrda, te Nijmegen.	G. L. Tjeenk Willink, te Zutphen.
H. C. van Setten, te Utrecht.	J. P. C. van Tricht, te Arnhem.

7. NOORD-BRABANT en LIMBURG :

Inspecteur: Dr. A. F. J. Ingen-Housz, te Breda.

Raadsleden: 10 Geneeskundigen, 4 Apothekers en 1 Rechtsgeleerde, met 7 plaatsv. Geneeskundigen, 4 plaatsv. Apothekers en 1 plaatsv. Rechtsgeleerde.

Pharm. leden :	Plaatsverv. pharm. leden :
J. A. H. Bosquet, te Maastricht.	A. J. N. J. Bolsius, te 's Bosch.
J. L. van Hall, te Bergen o. Z.	A. F. A. Maassen, te Breda.
W. A. van Houten, te 's Bosch.	P. J. Roersch, te Maastricht.
J. J. Steijns, te Maastricht.	K. A. Stassen, »

De benoeming van Secretarissen en van adjunct-Inspecteurs volgde bij Kon. Besluiten van 23 December 1865, en van 13, 30 en 31 Januari 1866.

De leden en plaatsv. leden der verschillende geneeskundige Raden werden, volgens de Wet, benoemd voor drie jaar. In den regel hebben zij elkander bij de verdere benoemingen vervangen. Bij de aanvaarding hunner betrekking, legden zij allen in handen van den Inspecteur, den bij de Wet gevorderden eed af.

De visitatie der apotheken en drogistwinkels, alsmede van de geneesmiddelen en werktuigen, bestemd voor koopvaardij-schepen, werd bij deze Wet opgedragen aan twee leden of plaatsvervangende leden: één geneeskundige en één apotheker. Ofschoon die visitatie

aanvankelijk onder de vaderlandsche apothekers met een zekere onrust was tegemoet gezien, bleek zij echter spoedig eene voortzetting der reeds sinds 1818 hierbij gevolgde traditie, en alzoo meer in welwillenden, dan in strengen vorm te worden toegepast. Eene beteekenende, opbouwende kracht heeft zich, door verschillende oorzaken, in deze bemoeiing van het Staats-toezicht van 1865 niet geopenbaard.

In algemeenen zin is door de ervaring van bijna 25 jaar bewezen, dat de geopperde bezwaren bij de toepassing der geneeskundige Wetten bijna niet zijn voorgekomen, maar erkend moet tevens worden, dat de verwachting van velen op teleurstelling is uitgelopen. Dit geldt bovenal de door de Nederlandsche apothekers, en andere deskundigen, zoo zeer gewenschte scheiding der genees- en artsenijsbereidkunst ten platte lande, die door de Wet — zooveel dat in 1865 mogelijk was — is bevorderd, maar van andere zijde op allerlei tegenstand is gestuit.

De krachtige handen, waaraan de uitvoering der Wetten werd toevertrouwd, zijn bij de toepassing aldaar door tegenwerking, in meerdere of mindere mate, verslapt en, in vele opzichten, zijn zelfs de vruchten, waarop men van pharmaceutische zijde zeker meende te kunnen rekenen, niet of luttel geogst.

Daarentegen is een veelbeteekenend maatschappelijk belang door de Wetten van 1865 op onmiskenbare wijze bevorderd, namelijk de volksgezondheid, waartoe bovenal de geneeskundige ambtenaren met loffelijken ijver hebben bijgedragen.

Het beroep, dat door de aanneming dezer Wetten

het meest werd getroffen, was dat der drogisten. Dat vak toch werd geheel vrij gelaten en zij, die hierin toen ter tijd gevaar zagen, zijn door de ervaring van latere jaren geheel in het gelijk gesteld. Het beroep is inderdaad niet opgegeven, maar al vrij spoedig door onbevoegden voortgezet.

Na de invoering der geneeskundige Wetten, volgde zeer spoedig de opheffing der Klinische of Geneeskundige scholen, die toen nog in Amsterdam, Rotterdam, Haarlem, Middelburg en Hoorn werden gevonden. De grootsche ontwikkeling der natuurwetenschappen had aan die inrichtingen niet die toepassing gevonden, die al meer en meer noodig bleek. Door weinigen betreurd, was de opheffing dier scholen allengs onvermijdelijk geworden. Aan de inrichtingen voor Hooger onderwijs moesten, van nu af, de geneeskundigen en apothekers uitsluitend hunne opleiding ontvangen.

De Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der Pharmacie heeft vóór de invoering der Geneeskundige Wetten, in enkele Adressen, bij de Regeering pogingen aangewend om de ontwerpen, en vooral dat op de uitoefening der artsenijsbereidkunst, in den door haar verlangden, doch niet belangrijk afwijkenden zin gewijzigd te krijgen. Al zijn die pogingen niet zoo vruchtbaar geweest als de Maatschappij gewenscht had, toch was dit nut er door verkregen, dat de Nederlandsche apothekers beter ingelicht waren in het eigenlijke, van nu af voor hen geldende wetsbegrip.

Aan deze toen inderdaad zoo noodige wetskennis heeft, in die dagen, ook het sinds 3 April 1864 uit-

Pharm. Week-
blad door R. J.
Opwijrda.

gegeven „Pharmaceutisch Weekblad voor Nederland” op loffelijke wijze medegewerkt. Aangevangen in den toen zoo onrustigen tijd, die de behandeling der geneeskundige Wetten voorafging, was het Blad al terstond in een ruimen kring van belanghebbenden en belangstellenden verspreid, en heeft zich bij voortdoring in een klimmenden voorspoed mogen verheugen. Voor den ijverigen redacteur, den Nijmeegschen Apotheker R. J. Opwijrda, was deze onderneming een welverdiende voldoening. Toen hij met de redactie begon, schepte hij moed, zooals hij zelf uitsprak, uit de overtuiging iets goeds te willen voor den stand dien hij bekleedde, hoogachtte en liefhad; hij heeft het geluk mogen smaken, om bij zijn willen ook zijn kunnen te doen waardeeren.

Bovendien werd in dien tijd ook de behoefte aan meer wetenschappelijke gedachtenwisseling, en aan voorlichting bij tal van vraagstukken, allengs meer gevoeld, terwijl ook de sociale positie der vaderlandsche apothekers ernstig beraad, nauwgezette overweging en openbare behandeling eischte.

De vermeerdering toch van het aantal apotheken, in de groote steden vooral, was toen weder tot een ongekende hoogte geklommen. Zoo waren er b.v. in Amsterdam in 1661: 100 apotheken,

„ 1794: 176 „

„ 1805: 142 „

„ 1809: 146 „

en „ 1862: 172 „

Deze toename, die in geen verhouding stond tot de vermeerdering der bevolking, berokkende, ook nog met

andere oorzaken, velen groot nadeel, en allen een voortdurend dreigende vermindering van inkomsten.

Met de invoering der nieuwe wetgeving op de toelating tot, en de meer beschermde uitoefening van het vak, zou, zoo hoopten er toen velen, dit groote bezwaar worden opgeheven.

In het jaar, volgende op de invoering der nieuwe Geneeskundige Wetten, hield de Ned. Maatschappij Alg. Verg. der Maatschappij te Rotterdam. ter bevordering der Pharmacie voor het eerst hare Alg Vergadering — het was de 21ste — buiten Amsterdam, en wel te Rotterdam, op 19 Juni 1867.

De Maatschappij telde toen 7 Departementen, en in het geheel 218 leden, namelijk:

Amsterdam	met	71 leden;
Utrecht	„	36 „
's Gravenhage	„	17 „
Leiden	„	15 „
Rotterdam	„	45 „
Deventer	„	10 „
Groningen	„	24 „

Uit de jaarverslagen, 1866/67, der Departementen, blijkt in vele opzichten een meer opgewekt wetenschappelijk leven. Het verslag van het Departement Amsterdam vermeldt de benoeming tot honorair lid van den sedert 1865 aan het Athenaeum illustre aldaar beroepen Hoogleeraar in de Scheikunde en Pharmacie, Dr. J. W. Gunning, als een bewijs van erkentelijkheid voor de door dezen in de Departements-vergaderingen gehouden en met belangrijke proeven toegelichte voordrachten over de typen-theorie

in de scheikunde, waardoor de leden een inzicht in deze nieuwe richting hadden verkregen.

In de Berichten der Maatschappij uit dien tijd (Januari 1868) komt voor het Verslag van het in 1867 te Parijs gehouden „Tweede internationale Pharmaceutische Congres”, waarbij de Nederlandsche Maatschappij, door den heer A. H. Walter van Amsterdam, was vertegenwoordigd geweest.

Het eerste dezer internationale Congressen werd in 1865 te Brunswijk gehouden. Een der belangrijkste punten ter beraadslaging, dat op het Congres te Parijs aan de orde was gesteld, betrof de invoering eener „Pharmacopoea universalis”, welk onderwerp nog altijd op de agenda is gebleven der volgende Congressen, die in 1869 te Weenen, in 1874 te Petersburg, in 1881 te Londen en in 1885 te Brussel zijn gehouden.

In de openingsrede der bovengenoemde Algemeene Vergadering kon de Voorzitter Swartwout tevens melding maken van de inmiddels bij Kon. Besluit van 1 Maart 1867 benoemde pharmacopee-Commissie, aan welke, bij een daarop gevolgd Besluit van 16 Mei, de vervaardiging van een nieuwe „Pharmacopoea Neerlandica en Nederlandsche Apotheek” was opgedragen.

Tot lid en Voorzitter dier Commissie was benoemd:
 Pharmacopoea Neerlandica Editio altera. Prof. F. A. W. Miquel te Utrecht; tot haren Secretaris: Prof. C. A. J. A. Oudemans te Amsterdam, en tot leden: de Apotheker G. J. Jacobson te Schiedam; Prof. P. J. van Kerekhoff te Groningen (later te Utrecht); de Apothekers P. J. Haaxman te Rotterdam, F. J. Swartwout te Amsterdam en Dr. J. E. de Vrij te 's Gravenhage.

In de samenstelling dezer Commissie ontstond al spoedig eene verandering door het bedanken van het laatst genoemde lid, op grond dat de meerderheid zich niet vereenigde met de door hem voorgestelde opneming eener lijst van reagentia, welke laatste ieder apotheker in voorraad zou moeten hebben.

In vele opzichten was het ontslag van Dr. de Vrij Dr. J.E. de Vrij. te betreuren. Als ijverig en werkzaam pharmaceut was hij in deze Commissie juist op zijn plaats. Als kinoloog ook buiten ons vaderland met eere bekend, heeft hij bovendien door velerlei wetenschappelijken arbeid, waarmede hij op betrekkelijk hoogen leeftijd nog altijd voortgaat, zich zeer verdienstelijk gemaakt. Zijn persoonlijke medewerking aan de ontwikkeling onzer kinacultuur op Java werd hier reeds vermeld.

De vaderlandsche pharmacie heeft dan ook aan de Vrij groote verplichtingen, wat zij trouwens bij voortdoring heeft getoond te beseffen. De Ned. Maatschappij ter bevordering der Pharmacie, waarvan de Vrij in 1857 tot honorair lid benoemd was, en inzonderheid het Departement 's-Gravenhage, lieten zich, noch bij het 50-jarig jubilé zijner pharmaceutische bevoegdheid, noch bij de daarop gevolgde herdenking van datzelfde tijdstip zijner doctorale waardigheid in 1888, onbetuigd. Zij, en ook tal van pharmaceuten als zoodanig, deelden van ganscher harte in het voorrecht, dat aan de Vrij ten deel viel.

Na zijn aftreden als lid der pharmacopee-Commissie, werd, bij Kon. Besluit van 28 October 1867, de Apotheker C. H. van Ankum te Groningen in zijn plaats benoemd.

De samenstelling dezer pharmacopee-Commissie gaf de vaderlandsche pharmaceuten veel te denken. Zij teekende een belangrijken vooruitgang voor de Nederlandsche pharmacie. Was het reeds in zekeren zin eene overwinning, toen in de pharmacopee-Commissie van 1842 één pharmaceut zitting had, nu werden de door de Regeering weinig verwende vaderlandsche apothekers met blijdschap vervuld, toen er vier pharmaceutische deskundigen in de Commissie waren opgenomen.

Eindelijk was het dan toch begrepen, dat een pharmacopee voor alles een pharmaceutisch wetboek is, en dat, bij hare samenstelling, aan de pharmacie in den ruimsten zin het woord moet gegeven worden.

De vrucht van den arbeid dezer Commissie was de bij Kon. Besluit op 1 Augustus 1872 ingevoerde: *Pharmacopoea Neerlandica, Editio altera*, en *Nederlandsche Apotheek, Tweede uitgave*, die als vierde lands-pharmacopee het tegenwoordig geslacht van Nederlandsche pharmaceuten jaren lang heeft gediend, en over welker waarde wij hier niet in bijzonderheden kunnen treden.

Invoering van
het grammengewicht.

Tot op 31 December 1871 was in ons land nog steeds het oude medicinaal gewicht in gebruik, zooals het bij Kon. Besluiten van 1813, 1817 en 1819 was gewijzigd.

Van genoemd tijdstip af echter werd, bij Kon. Besluit van 18 November 1870, iedere apotheker, en iedere tot levering van geneesmiddelen bevoegd geneeskundige, verplicht om voorhanden te hebben een stel decimaal gewicht, bestemd voor fijnere wegingen, en nader aangeduid in genoemd Kon. Besluit. Daarbij was tevens de bepaling opgenomen, dat gedurende vijf

jaar, na het tijdstip der invoering, zichtbaar voorhanden zou moeten zijn een exemplaar van een door de Regeering vastgestelde herleidingstafel van het medicinaal tot het decimaal gewicht en omgekeerd.

Een wetsontwerp, regelende „de samenstelling, het onderzoek en den ijk der weegwerktuigen,” dat vastgesteld was bij Kon. Besluit van 4 Sept. 1873, is nimmer tot uitvoering gekomen, en een latere voordracht tot intrekking van genoemd Besluit, op 11 Juli 1882, door de Tweede Kamer aangenomen.

Ijk der weeg-
werktuigen.

Ofschoon deze beslissing, ten opzichte van het meest belangrijke pharmaceutische werktuig, waarlijk geen instemming verdient, heeft bedoeld wetsontwerp toch het groote voordeel aangebracht, dat de aandacht der pharmaceuten meer dan vroeger gevestigd werd op hunne verantwoordelijkheid ten aanzien van het gebruiken van deugdelijke weegwerktuigen, waarvoor de eischen in genoemd ontwerp uitvoerig zijn aangegeven.

Met de vermelding der laatstgenoemde gebeurtenissen op pharmaceutisch gebied is de voor dezen arbeid vastgestelde taak volbracht. Het verlies echter in de laatste jaren van vele verdienstelijke mannen, die met zooveel toewijding werkzaam waren, geeft eene gereede aanleiding om vóór het afsluiten van dit werk ook hen nog in korte trekken te herdenken.

Laatste hulde
aan ontslapen,
verdienstelijke
voorgangers.

De vervulling van dien plicht, die niet anders dan met weemoed gepaard gaat, mag als een bewijs van dankbaarheid, en als een rechtmatige hulde aan hunne nagedachtenis, hier niet ontbreken.

Nog op 11 Maart 1868 genoot de hier herhaaldelijk vermelde, toen grijze P a s, op 72-jarigen leeftijd, het voorrecht zijn 50-jarig jubilé te mogen vieren, op welken feestdag hij door onzen Koning tot Ridder der Orde van de Eikenkroon benoemd werd. Van alle zijden werd hem op dien dag hulde gebracht.

P a s was toen Voorzitter van het Departement Amsterdam der Maatschappij, welke betrekking hij reeds vele jaren had vervuld, en tevens, trots zijn gevorderden leeftijd nog, met jeugdigen ijver en groote toewijding, in verschillende betrekkingen werkzaam.

Weinige jaren later echter begon zijn sterk gestel te lijden, en, na eene langdurige ziekte, overleed hij op 11 September 1879 in den ouderdom van 83 jaren.

P a s was een kloek en wakker man, èn voor de pharmacie, èn voor de maatschappij in het algemeen, een hoogst verdienstelijk mensch.

In het jaar, volgende op het overlijden van Pas, stierf op 77-jarigen leeftijd te Bennekom onze zoo hooggeachte en beroemde landgenoot, de oud-Hoogleeraar G. J. M u l d e r.

Het Hoofdbestuur wijdde ook, in de „Berichten” van dien tijd, een woord van dankbare vereering aan zijn nagedachtenis, en bracht den uitnemenden leeraar, den rusteloozen arbeider, den ijverigen voorstander van pharmaceutische belangen, zijn diepgevoelde hulde.

In 1883 overleed de verdienstelijke oud-Apotheeker G. J. J a c o b s o n A z., die door velerlei arbeid op

pharmaceutisch gebied, ook als lid der pharmacopee-Commissie, zich gunstig heeft onderscheiden.

Zijn zeer gewaardeerd „Onderzoek van opium,” voorkomende in Haaxman's Tijdschrift van 1868, is een belangrijk stuk en maakte in dien tijd veel opgang.

Op den 20sten Mei van het jaar 1886 overleed, op bijna 73-jarigen ouderdom, de oud-Voorzitter der Ned. Maatschappij ter bevordering der Pharmacie, de Apotheker: F. J. Swartwout.

Van hare oprichting af heeft hij, zoowel haar, als haar Departement Amsterdam, trouw gediend. Van 1862 tot 1876 vervulde hij, bij telkens vernieuwde keuze, onafgebroken de betrekking van Voorzitter der Maatschappij. De Algem. Vergadering in 1880 benoemde hem tot honorair lid.

Van 1867 af tot 1877 vervulde Swartwout, die reeds van 1857 af als stads-Apotheker in het Binnengasthuis te Amsterdam werkzaam was, bovendien het ambt van Lector in de Pharmacie aan het Athenaeum Illustre aldaar.

Een lange reeks van jaren heeft hij met moed en volharding gestreden voor het wetenschappelijk standpunt der Nederlandsche Pharmacie.

Ongeveer twee jaren na den dood van Swartwout, bezweek, in 1888, na een langdurig lijden, de Amsterdamsche Apotheker A. H. Walter, die met Swartwout de eerste pogingen had gedaan tot oprichting van onze Maatschappij.

Jaren lang — reeds vroeger is er hier op geweest — was Walter als hare archivaris en hoofdbestuurder, en voorts in velerlei maatschappelijke betrekkingen, met ijver werkzaam.

Hij was eerlid van het Departement Amsterdam der Maatschappij.

Op 15 September 1888 verloor de vaderlandsche pharmacie een harer beste vertegenwoordigers, den hier reeds meermalen vermelden Apotheker P. J. Haaxman, in den ouderdom van ruim 78 jaren.

Op verdienstelijke wijze heeft hij, tot aan zijn dood, het welbekende Tijdschrift geredigeerd, waarin de wetenschappelijke Pharmacie van Nederland, gedurende meer dan 40 jaar, op waardige wijze is vertegenwoordigd. Een nieuwe reeks, onder den titel van „Nieuw Tijdschrift voor de Pharmacie in Nederland, tevens orgaan van de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der Pharmacie,” onder welken titel het tijdschrift tot aan zijn dood is voortgezet, werd in 1868 geopend. Deze jaargang vangt aan met: „Een woord van den Redacteur,” waarmede Haaxman alle Nederlandsche pharmaceuten tot medewerking oproept aan de verspreiding van nuttige kennis en tot handhaving van den rang, die de pharmacie in ons vaderland, als wetenschappelijke kunst, niet ontzegd mag worden.

Op 5 Juni 1883 herdacht H., onder groote deelneming, zijn 50-jarig jubilé als Apotheker, en op 12 Juni daaraan volgend werd hij benoemd tot Ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw.

Een lange reeks van onderzoekingen en mededee-

lingen, meerendeels in zijn Tijdschrift opgenomen, getuigen van zijn practischen zin en onverdroten werkzaamheid. Bovendien wist hij, bij al de zorg voor zijn apotheek, nog den tijd te vinden om in vele andere maatschappelijke betrekkingen nuttig werkzaam te zijn.

In 1856 werd Haaxman benoemd tot lid van het Bataafsch Genootschap der proefondervindelijke Wijsbegeerte te Rotterdam, waarvan hij van 1873 af tot aan zijn dood mede-directeur is geweest.

In 1876 werd hij opgenomen onder de leden van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Wetenschappen, en van 1876—1880 was hij als Hoofdbestuurder onzer Maatschappij werkzaam, waarvan hij in 1882 tot eere lid benoemd is.

Zijn gansche werkzame leven was gewijd aan de belangen der Nederlandsche Pharmacie, en zijn overlijden was, in vele opzichten, een treffend en zwaar verlies.

Ruim één maand na Haaxman's overlijden valt een niet minder treurig feit op te teekenen en wel de dood van den zoo verdienstelijken Groningschen Apotheker C. H. van Ankum, die meer dan 40 jaar lang zijn roem als degelijk, vooruitstrevend en hoogst bekwaam man heeft gehandhaafd.

Van Ankum werd op 16 October 1814 te Dalfsen geboren, en reeds op 21-jarigen leeftijd met een buitengewoon diploma tot apotheker bevorderd. Van 1842 af tot aan zijn dood toe, bleef hij met groote en onverzwakte toewijding in zijn vak werkzaam.

Zijn „Scheikundig onderzoek van Nederlandsche

wateren" bezorgde van A. in 1853, naast den welverdienden lof van ervaren scheikundige, tevens den gouden eerepenning en het lidmaatschap van de Nederlandsche Maatschappij van wetenschappen.

In 1873 was van Ankum met de Hoogleraren van Kerckhoff, von Baumhauer en meerdere scheikundigen van naam, lid der Commissie voor de toekenning der Huygens-medailles, die, op haar advies, in 1874 werd toegekend aan Prof. Kekulé te Bonn.

Ook als lid van verschillende genootschappen, van examen-commissiën enz., heeft van Ankum zich steeds als degelijk geleerde onderscheiden.

Talrijke onderzoekingen, ook op gerechtelijk scheikundig gebied, bewijzen zijn practisch talent en helder verstand.

Als mede-oprichter van het Departement Groningen heeft hij, in den kring zijner collega's, jaren lang zijn recht wetenschappelijken zin zien eeren en aanhangen.

Ook van Ankum viel het geluk te beurt, om zijn gouden jubilé als apotheker te vieren. Die dag van 19 December 1885 was voor hem en de zijnen onvergetelijk door talrijke bewijzen van waardeering en sympathie.

De Maatschappij telde haren oud-hoofdbestuurder van toen af onder hare eereleden, en bij Kon. Besluit van 1 Jan. 1886 werd de waardige man benoemd tot Ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw.

Zijn verscheiden, op 74 jarigen leeftijd, was voor de vaderlandsche Pharmacie een smartelijk verlies.